

МУСА ПАЙГАМБАРДЫН I КИТЕБИ - БАШТАЛЫШТАР

Кириш сөз.

Тоорат жыйнагына кирген бул китепте бүт ааламдын, анын ичинде мүлдө адамзатынын түпкү ата-энеси болгон Адам Бул китепте бүт ааламдын, анын ичинде мүлдө адамзатынын түпкү ата-энеси болгон Адам атабыз менен Обо энебиздин жаратылышы тууралуу, жер бетине Кудай тарабынан орнотулган бейиш тууралуу, шайтан тууралуу, түп ата-энебиздин кандайча анын тилине кирип кетип, Кудайдын каарына калгандыгы, бейиштен куулуп, ушул түйшүктүү турмушка кабылгандыгыбыз тууралуу баяндалат. Андан ары карай окуп олтурсак, эл арасында учкай айтылып жүргөн топон суу, Нук пайгамбардын кемеси жөнүндө кеңири маалыматтарды табабыз. Жер бетиндеги түркүн-түркүн улуттардын, элдердин, тилдердин кандайча келип чыккандыгын көрөбүз. Кудайдын досу атыккан Ибрайым пайгамбардын жашоосу менен таанышып, Кудай менен жакын жашоо үчүн эмнелер зарыл экендигин тууралуу билебиз. Кудайдын Ибрайым пайгамбар аркылуу бизге кандай убада бергендигин окуйбуз. Анын балдары Исхак жана Исмайыл тууралуу маалымат алабыз. Эл майрамдап жүргөн Курман айт майрамынын келип чыгыш тарыхы менен таанышабыз. Жакып пайгамбар тууралуу, анын кандайча Исраил атка конгондугу тууралуу билебиз. Ыйык Китептин негизги каармандарынын катарына кирген Жусуп пайгамбар, Манас, Яхуда жана башка белгилүү инсандардын өмүр баяны менен таанышабыз... Жогоруда аталып кеткен каармандардын турмушунан өзүбүзгө сабак алып, бул жашоодогу ордубузду, келечегибизди, максатыбызды, муктаждыгыбызды тереңирээк түшүнөбүз. Анда эмесе, кымбаттуу окурман, сизди Кудай Сөзүн окууга чакырам.

Жарыктын жаратылышы (1:1-5)

Адегенде Кудай таала асман менен жерди жараткан...

Жер жарала электе ааламда башаламандык өкүм сүрүп, жердин орду каңгырап ээн болуп, сууга толгон туңгуюкту караңгылык басып жаткан. Ошол туңгуюктун үстүнөн Кудай тааланын Руху учуп жүргөн.

Анан Кудай таала: “Жарык пайда болсун!” — деп жарыкты пайда кылган. Жарык купулуна толуп, аны караңгыдан бөлүп, “күндүз” атаган. Караңгылык болсо “түн” аталган. Кеч кирип, таңаткан.

Бул биринчи күн.

Аба катмарынын жаратылышы
(1:6-8)

Анан Кудай таала: "Туңгуюктун ортосунда катмар болсун да эки жагында калган сууларды бөлүп турсун!" — деген. Айтканы айткандай болгон. Анан астында калган сууларды үстүндөгүлөрдөн ажыратып, ортосуна аба катмарын жараткан да аны "асман" деп атаган. Анан кеч кирип, таң аткан.

Бул экинчи күн.

Жердин жана өсүмдүктөр дүйнөсүнүн жаратылышы
(1:9-13)

Анан Кудай таала: "Асман алдындагы суулар бир жерге чогулсун да, кургактык пайда болсун!" — деген. Айтканы айтканындай ордуна келген. Ошондо Кудай таала кургактыкты "жер", ал эми топтолгон сууларды "деңиздер" деп атаган. Бул жараткандары көңүлүнө абдан жаккан. Ушундан соң Кудай таала: "Жер өз түрүнө жараша, уругунан көбөйө турган өсүмдүктү жана мөмөсүндө уругу бар даракты өстүрсүн!" — деген. Баары Кудайнын айтканындай болуп, жараткан нерселери көңүлүнө жаккан. Ошентип, үчүнчү күндүн кечи кирип, таңы аткан.

Күн, ай, жылдыздардын жаратылышы
(1:14-19)

Анан Кудай таала: "Күндүздү түндөн бөлүп туруу үчүн, жышаан-белгилер үчүн, мезгилдер, күндөр, жылдарды билдирип туруу үчүн асманда шам-чырактар болсун! Алар асмандан жерге нурун чачып турсун!" — деген. Кудайнын айтканы айтканындай болгон. Ошентип, Кудай таала эки чоң жарыкты жаратып, асманга коюп койгон. Чоңураагын күндүз, ал эми кичинерээгин түндө башкарып туруу үчүн жараткан. Ошондой эле жылдыздарды жараткан. Алар жарыкты караңгыдан, күндү түндөн бөлүп турсун үчүн, ар кандай жышаандар үчүн, күндөр менен жылдарды белгилөө үчүн, күн-түн дебей жер бетин башкарып туруу үчүн жаратылган. Жараткандарынын баары Кудайдын купулуна толгон. Ошентип, төртүнчү күндүн кечи кирип, таңы аткан.

Суу жаныбарлары менен канатуулар дүйнөсүнүн жаратылышы
(1:20-23)

Анан Кудай таала: "Суу ар кандай жаныбарларды жаратсын, асманда канаттуулар учсун!" — деген. Ошентип, Кудай таала чоң-чоң балыктар менен түрлүү-түрлүү суу жаныбарларын жана канатууларды жараткан. Жараткандары көңүлүнө

жагып: “Көбөйгүлө, жер-сууларды толтургула!” — деп аларга батасын берген. Ошентип, бешинчи күндүн кечи кирип, таңы аткан.

*Жан жаныбарлар дүйнөсүнүн жана адамдардын жаратылышы
(1:24-25)*

Анан Кудай таала: “Жер түр-түрүнө жараша ар кандай жаныбарларды жаратсын!” — деген. Так ошондой болгон. Кудай таала жараткандарынынын жакшы экенин көрүп, абдан ыраазы болгон. Ошентип, Кудай таала кургакта жашай турган, ар түрдүү, ар кыл жан-жаныбарлар дүйнөсүн жараткан.

Ушундан соң Кудай таала: “Эми, өзүбүздүн образыбыздай, өзүбүзгө окшотуп адам жараталы. Алар бүт жер бетине жана жан-жаныбарларга бийлик кылышсын”, — деген да, өзүнүн образындай, өзүнө окшотуп, Адамды жараткан.

Кудай таала адамдарды эркек жана аял кылып жараткан. “Өркүндөп-өскүлө, көбөйгүлө, жер бетин толтургула, жан-жаныбарлардын баарына бийлик кылгыла”, — деп аларга батасын берген. Анан: “Мен силерге жер бетиндеги уруктай турган өсүмдүктөрдү, жемишинде уругу бар дарактарды жегенге бердим. Ал эми жер бетинде кыбыр эткен жан-жаныбарлар менен канаттуулар чөп жешсин!” — деген. Баары Кудай тааланын айтканындай болгон.

Кудай таала жараткан нерселеринин сонун экенин көргөндө, баары купулуна толуп, абдан ыраазы болгон.

Ошентип, алтынчы күндүн кечи кирип, таңы аткан.

*Ыйык күн
(2:1-3)*

Асман-жер менен андагылар ушундайча жаратылган. Кудай таалабыз бардык иштерин бүтүрүп, жетинчи күнү эс алган. Ал күнгө батасын берип, ыйык күн деп жарыялаган.

*Бейиш багынын жаратылышы жана адамзат тарыхынын башталышы
(2:4-17)*

Асман-жерди Теңир* ушундайча жараткан. Бирок дароо эле жер жайнаган өсүмдүктөр өсүп чыга калган эмес. Анткени жамгыр жаачу эмес, анын үстүнө жерге көз салып, иштеткенге киши да жок эле, тек гана буу көтөрүлүп, бүт жер бетин суугарып турчу.

Теңир адамды топурактан жаратып, ичине демин үйлөгөндө ал тирүү жан болуп тура келди. Чыгыштагы бир жерге бейиш орнотуп, аны ошого жайгаштырды. Анан көрүнүшү татынакай, жегенге жакшы ар кандай дарактарды өстүрдү. Бейиштин так ортосуна өмүр бере турган жана жакшылык-жамандыкты тааныта турган дарактарды өстүрдү.

Эденден бейиш багын суутаруу үчүн бир дарыя агып чыкчу да кийин төрткө бөлүнүп кетчү. Бөлүнүп аккан дарыянын бирөөсү Фисон деп аталып, таза алтындуу, асыл ташка жана акакка бай Кыбыла аймагынан агып өтөт. Экинчиси Гишон деп аталат да Куш жергесиненен агып өтөт. Үчүнчүсү — Тигр, ал Ассириянын чыгыш жагынан өтөт. Төртүнчүсү - айтылуу Евфат дарыясы.

Жерди иштетип, сактасын үчүн Теңир Адамды Эден багына кигизип койду. Анан: “Бардык дарактардын жемишинен жесең болот, бирок жакшылык менен жамандыкты таанытуучу дарактын жемишинен жебе! Жеген күнү өлөсүң”, — деп катуу эскертти.

Обо эненин жаратылышы
(2:18-25)

Анан Теңир мындай деди: “Кой, Адамдын жалгыз болгону жакшы эмес экен, өзүнө окшош жардамчы жаратып берели”.

Теңир топурактан жасалган бардык жан-жаныбарлады Адамдын алдына аткойдуруш үчүн айдап келгенде, ал баарына ат коюп чыкты. Бирок Адам үчүн жер жайнаган макулдуктардын ичинен өзүнө ылайык шерик табылбады. Ошондо Теңир аны терең уйкуга салып, бир кабыргасын сууруп алды да, ордундагы этин кайра өстүрүп койду. Кабыргадан аял-кишини жаратып, Адамга алып келди. Ошондо Адам аялды көрүп: “Сөөгүмдөн чыккан сөөк — ушул, этимден чыккан эт — ушул, ошондуктан "аял" атайм, себеби бул эркектен алынды”, — деп абдан сүйүнүп кетти. Ушул себептүү адам ата-энесин калтырат да, аялына кошулат.

Экөө тең жылаңач болсо да, бири-биинен эч уялышкан эмес.

Шайтандын азгырыгы жана күнөө
(3:1-7)

Теңир жараткан жапайы жаныбарлардын ичинен эң митаамы жылан болгон. Ал аялга келип:

— Эй, аял, Кудай таала силерге эч бир дарактын жемишинен жебегиле дегени ыраспы? — деди Кудай тааланын сөзүн бурмалай.

— Жок, андай эмес, — аял аны менен сөзгө кирди, — бардыгынан эле жей берсек болот, бир гана бактын ортосундагынын жемишин жей турган болсок, ал тургай колубузду эле тийгизсек өлүп калабыз.

— Койсоңчу, өлбөйсүңөр. Эгер андан ооз тийсеңер, көзүңөр ачылып, жаман-жакшыны айрып-таанып, өзүңдөй болуп каларыңарды Кудай таала жакшы билет.

Аял дарактын жемиши жегенге жакшы да, көз жоосун алган кооз да экенин көрдү. Баарынан да билим берери кызыктырды. Анан жемишинен жеди. Күйөөсүнө берип, аны да жегизди. Ошол замат экөөнүн тең көзү ачылды. Жылаңач экенин көрүшүп, анжир жалбырагынан белдерине байлана калышты.

Күнөөнүн кесепети
(3:7-24)

Салкын түшкөн маалда бейишти аралап жүргөн Теңирдин үнүн угуп, экөө тең жашына калышты. Теңир:

— Адам, кайда жүрөсүң? — деп үн катты.

— Бейиштен үнүңдү угуп, коркконумдан жашынып турам, анткени жылаңачмын, — деди Адам дарактын далдаасынан.

— Жылаңач экениңди кимден уктуң? Мен жебе деген дарактан жеген жок белең?

— Сен берген аял берди эле жедим, — деди Адам аялына шылтап. Ошондо Теңир аялга кайрылып:

— Эмне үчүн ушундай кылдың? — деди. Аял:

— Жылан мени азгырып кетти, — деди жыланга шылтап.

Ошондо Теңир жыланга кайрылып: "Жан-жаныбарлардын алдында сага каргыш тийсин, боортоктоп, өлөөр- өлгөнчө чаң жутуп өт! Аял экөөңдү бири-бириңе өч кылам. Аялдын тукуму менен сенин тукумуң бири-бирине душман болот. Ылайым сен анын тукумунун согончогуң чагып кал да, анын тукуму болсо сенин башыңды жанча бассын!" — деп каргап салды. Аялга: "Кош бойлуу кезиңде азап чегип, кыйналып жүрүп, көз жарасың. Күйөөңө байланып, анын кол астында өтөсүң!" — деди. Адамга болсо мындай деди: "Аялыңын тилине кирип, осуятымды бузганың үчүн сенин айыңан мынабу жер каргышка калды. Эми өмүрүң өткөнчө кыйынчылык менен оокат кыла турган болосуң. Мындан ары жер сага тикенек менен уйгак өстүрөт. Чөп-чар жеп, өзүң алынган топуракка кеткиче, маңдай териң

төгүлүп, наныңды табасың. Анткени сен топураксың, ошондуктан кайра топуракка кетесиң!”

Адам ата менен Обо эненин бейиштен куулушу
(3:20-24)

Адам аялына “Өмүр*” деген ат койду, анткени кийин ал бүткүл адамзаттын энеси болуп калды. Теңир Адам ата менен Обо энеге териден кийим жасап кийгизди. “Мына, Адам жакшылык-жамандыкты билип, биздей болуп калды, эми ал өмүр дарагына кол созуп жүрбөсүн. Жемишинен жеп алып, түбөлүк жашап калбасын”, — деди Теңир. Ошондуктан аларды бейиштен чыгарып салды да Чыгыштагы өмүр берүүчү даракка барчу жолду айланып турган оттуу кылычка жана периштеге кайтартып койду.

Адам ата менен Обо эненин алгачкы балдары
(4:1-16)

Кийинчерээк Адам ата менен Обо эне эки уулдуу болушту. Кенжеси Абыл койчу болуп чоңойду, ал эми улуусу Кабыл болсо дыйкан болду. Бир күнү Кабыл жер-жемиштен Теңирге тартуу апкелди. Абыл да койлорунун төлбашыларынын ичинен семизин тандап апкелди. Ошондо Теңир Абылдын кумандыгын кабыл алды да Кабылдын тартуусун да, өзүн да карабай койду. Буга Кабылдын ичи күйүп, арданып, өңү кумсарды. “Эмне ачууланып жатасың?! — деди ага Теңир, — неге жүзүң кумсарды?! Эгер кылган ишиң жакшы болсо, неге түз карабайсың? Эгер жаман болсо, анда сени күнөө азгырып жатканы, сага бийлик кылгысы келип, жүрөгүңдүң босогосунда турат, бирок сен киргизбей ага үстөмдүк кыл!” [Бирок Кабыл ызасын ичине каткан бойдон калып калды.] Бир күнү инисин талаага ээчитип барды да, өлтүрүп салды.

— Иниң кайда? — деп сурады Теңир ошондон кийин.

— Мен эмне, ага кароолчу белем? — деди Кабыл [корсулдай, күнөөсүн мойнуна албай жашырып]. Бирок Кудай:

— Эмне кылып салдың? Бир тууганыңдын каны жерден мага зарлап жатпайбы. Эми бир тууганыңдын канын жутууга оозун ачкан жердин каргышы сага тиет. Айдасаң талааңдан түшүм ала албай, жерден жер кезген, тентимишке айланасың, — деди.

— Бул ашыкча оор жаза, — деди Кабыл догурунуп, — сен мени бул жерден кубалап жатасың, эми сенин алдыңан башка жакка тентип, жер кезип кетем, анан жолуман чыккандын колунан өлөм.

— Жок, андай болбойт. Сени ким өлтүрө турган болсо, толугу менен кун төлөйт. Теңир ушинтти да аны жолуктурган бирөө өлтүрүп койбосун деген белги салып берди.

Кабылдын урпактары
(4:16-22)

Ошентип, Кабыл Эдендин чыгышында жайгашкан Нод* аталган жерге барып отурукташты. Үйлөнүп, бала-чакалуу болду. Шаар куруп, аны Энох деп баласынын аты менен атады. Энохтон Ирад, Ираддан, Мехиаел, Мехиаелден Мафусал, Мафусалдан Ламех. Ламехтин эки аялы болгон. Ада деген аялынан: Явал менен Ювал. Явалдын балдары чабан болушту. Ювалдын балдарынан музыканттар чыгышты. Зилла деген аялынан: Тубалкаин жана Ноема (кызы). Тубалкаиндин балдарынан темир усталар чыгышты.

Ламех аялдарына мындай деди:

"Аялдарым Ада жана Зилла! Сөзүмдү, кунт коюп уккула! Өзүмдү өзүм жаралап, уулумду өлтүрүп алдым. Эми, Кабыл үчүн жети эсе өч алынса, мен үчүн жетимиш эсе алынат".

Шеттин* төрөлүшү
(4:25-26)

Адам ата Кабыл кеткенден кийин дагы бир уулдуу болду. Ошондо Обо эне: "Кабыл өлтүрүп салган Абылымдын одуна Кудай таала башкасын берди", — деп аны Шет атады. Шет да уулдуу болуп, атын Энош койду. Ошол кез адамдар Теңирге тайына башташкан убак эле.

Адам атанын урпактары
(5:1-32)

Кудай таала адамдарды өз бейнеси боюнча, өзүнө окшош кылып жараткан. Аларды эркек-аял кылып жаратып, ошол күнү ак батасын берип, адам атка кондурган. Адам 130га чыкканда өз бейнеси боюнча, өзүнө окшош дагы бир уулдуу болуп, Шет атаган. Шеттен кийин дагы 800 жыл жашап, көптөгөн уул-кыздуу болуп, 930 жашка чыгып каза болгон.

Шет 105ке чыкканда Энош туулган. Кийин дагы 807 жыл жашап, көптөгөн уул-кыздуу болуп, 912 жашында дүйнөдөн кайткан.

Энош 90го чыкканда Каинан төрөлгөн. Каинан төрөлгөндөн дагы 815 жыл жашап, көп уул-кыздуу болуп, 905 жашында каза болгон.

Каинан 70ке чыкканда Малелеил төрөлгөн. Андан соң дагы 840 жыл жашап, көптөгөн уул-кыздуу болуп, 910 жашында дүйнөдөн өткөн.

Малалеил 65ке келгенде Яред төрөлгөн. Кийин дагы 830 жыл өмүр сүрүп, көптөгөн уул-кыздуу болуп, 895жаш курагында каза болгон.

Яред 162ге чыкканда Энох төрөлгөн. Кийин дагы 800 жыл жашап, көп уул-кыздуу болуп, 962 жаш курагында дүйнөдөн өткөн.

Энох 65ке чыкканда Мафусал төрөлгөн. Мафусал төрөлгөндөн кийин Энох (Идрис) дагы 300 жыл Кудай тааланын алдында жашап, көп уул-кыздуу болгон. Бир күнү ал кайып болуп кеткен. Кудай таала аны тирүүлөй асманга алып кеткен.

Мафусал 187ге келгенде Ламех төрөлгөн. Кийин дагы 782 жыл жашап, көп уул-кыздуу болуп, 969 жаш курагында көзү өткөн.

Ламех 182ге чыкканда Нук төрөлгөн. "Теңирдин каргышына калган жерди иштете берип, оор мээнеттен чарчадык, Нук бизге тыныгуу алып келет", деди ал. Нук төрөлгөндөн дагы 595 жашап, 777 жашында каза болгон.

Нук 500гө чыкканда Сим, Хам, Жапас деген үч уулдуу болгон.

Кудай Рухунун адамдардан алынышы
(6:1-7)

Жер бетинде адамдар улам көбөйө беришти. Кудай тааланын уулдары (кызматчылары деген мааниде) адам баласынын кыздарынын суулуулугуна кызыгып, аларга үйлөнө башташты. Ошондо Теңир: "Адамдар абдан бузулуп кетишти, алар 120 жылдан ашык жашашпасын,мындан ары менин Ыйык Рухум пенделердин боюнда калбайт!" — деди. Алардан төрөлгөндөр баатыр, алп23адамдар болгон менен ак жашашчу эмес.

Теңир адамдардын ой-санаалары, ниеттери бузулуп, ар дайым жамандыкты самап калышканын көрүп, жаратканына өкүнүп, ичинен сыздады. Ошондуктан жараткан жандарынын баарын кырып жок кылууну чечти.

Топон суу башталаарда
(6:8-22)

Бир гана Нук аттуу адам Теңирден ырайым тапты. Анткени ал замандаштарынан айырмаланып, Кудай тааладан ыйбаа кылып, ак жашачу. Анын Сим, Хам жана Жапасбаттуу үч уулу бар эле...

Жер бети жамандыкка толуп кетти. Кудай таала мунун баарын көрүп турду да акырында Нукка: "Бүттү, жер бетиндеги кыбыр эткен жандын баарын кырам. Жер бети жамандыкка толуп кетти. А сен эң мыкты жыгачтан бир үкөк кур. Узуну 300, туурасы 50, бийиктиги 30чыканак болсун. Үкөктүн ичи тышын суу өтпөс кылып, чайырлап, төбөсүнөн терезе оюп, капталынан эшик чыгар. Ичин үч кабат кылып, бөлмөлөргө бөл. Мен жер бетин топон сууга бастырып, кыбыр эткен жандын баарын жок кылам. А сени менен келишим түзөм, үй-бүлөң менен ошол үкөккө кирип аман каласың. Сени менен бирге аман калсын үчүн үкөккө ар кандай жаныбарлардын да эркек-ургаачысынан жуп-жуп кылып киргиз. Ошондой эле бардык канатуулардан, жандыктардан, сойлоочулардан жуп-жуп болуп киришет. А сен болсо өзүңө да, кемеге кире тургандарга да азык даярда!" — деди.

Нук Кудай тааланын айтканын айтканындай орундатты.

*Топон суу
(7:1-24)*

Топон суу каптаардан жети күн мурун Теңир Нукка мындай деди: "Мына бул адамдардын арасынан сенин гана адил экениңди көрдүм. Ошондуктан үй-бүлөң менен үкөккө кир. Ошондой эле тукумун сактап калуу үчүн төрт түлүк малдан жана канаттуулардан эркек-угаачы кылып жети жуптан, ар кандай жаныбарладан эки жуптан ала кир. Жети күндөн кийин жамгыр нөшөрлөтүп, жерди сууга бастырам", — деди.

Нук Теңирдин айткандарын баарын орундатты. Ошол кезде ал 600 жашта болчу. Жогоруда айтылгандардын баары киргенден 7 күн өткөндө Теңир үкөктүн эшигин жапты. Бул күн 2-айдын он 7-күнү эле. Ошол убакта Нук 600 жашта болгон. Анан туңгуюкта ачылып, асмаңдан жаан куюп, топон суу жер бетине келди. Нөшөр 40 күн, 40 түн созулду да үкөктү көтөрдү. Ташкын болсо уламдан-улам күчөп, тоолордун үстүнөн 15 чыканакка ашып кетти. Жер бетиндеги дем алган жан менен абада учкан канаттуунун баары суу астында калды. Үкөктүн ичиндегилер гана аман калышты.

Суу болсо 150 күн бою ташкындап турду.

*Топон суунун токтошу
(8:1-12)*

Кудай таала үкөктөгүлөрдү эстеди да жер бетине шамал соктуруп, сууну тарта баштады. Жамгыр токтоп, жер алдынан атырылган суулар тыйылды. Жүз элүү күн дегенде, топон суу башталгандан ашык-кеми жок беш ай өткөндө үкөк Арарат тоосунун чокусуна урунду. 10-айдын биринде тоолордун чокулары көрүндү. Ошентип, суу уламдан-улам ылдыйлай берди. Нук 40 күн өткөндөн кийин терезеден бир кузгунду сыртка учурду. Ал жер кургаганча улам учуп кетип, кайра учуп келип жатты. Андан кийин жерден суу кеткендигин билүү үчүн көгүчкөндү кое берди. Бирок ал конууга жай таппай Нукка кайтып келди. Нук 7 күн күтө туруп, көгүчкөндү кайра учурду эле кечке маал зайтун дарагынын жаш жалбырагын тиштей келди. Ошондон улам Нук жер үстүнөн суунун тартылганын билди. Дагы 7 күн күтө туруп, баягы көгүчкөндү сыртка учуруп жиберди. Бул сапар ал артына кайтпады.

Жердеги жашоонун кайрадан уланышы
(8:13-22)

601-жылдын 1-айынын биринде Нук үкөктүн төбөсүн ачып караса жер тоборсуп калыптыр. Дагы бир ай жыйырма алты күн өткөндө жер бети толугу менен кургады. Ошондо Кудай таала Нукка мындай деди: "Үй-бүлөң менен үкөктөн чык да жан-жаныбарлардын баарын агыт. Алар туш-тушка тарап, көбөйүшсүн". Нук сыртка чыгып, үкөктүн ичиндегилердин баарын кое берди.

Анан Теңирге курмандык чала турган жай куруп, бардык адал малдан жана канатуулардан алып, курмандыкка багыштап, өрттөп жиберди. Нуктун бул курмандыгынын жыты Теңирге жакты жана Теңир мындай деди: "Адам баласынын ниети жаштайынан эле зулумдукка толгон болсо да экинчи жерди анын айынан кармабайм. Бул кылганымдай кылып, мындан ары жер бетиндеги тирүү жандарды кы байм. Эми мындан быякка жер жер болуп турганында эгим-терим, ысык-суук, жай-кыш, күн-түн үзүлбөйт.

Кудай Нук менен анын балдарына батасын берет
(9:1-7)

Кудай таала аман калган адамдарга: "Өсүп-өнүп, жерге толгула!" — деп батасын берди. Дагы мындай деди: "Жан-жаныбарлардын баары силерден айбыгып, сестенип турушсун. Аларды силердин кол алдыңарга бердим. Көгөргөн чөптү бергенимдей эле бардык кыбыр эткен жанды да жегенге уруксаат кылдым. Бирок канын агызбай туруп, этин жечү болбогула. Анткени кан — бул жан. Адам канын төккөн а бир жан: мейли жырткыч болобу, мейли адам болобу, жоопко тартылат. Кимде-ким адам канын төксө, анын канын башка адам төгөт, анткени адам Кудай таалага окшоштурулуп жаратылган. Силер көбөйүп, жер бетине тарап, өсүп-өнгүлө".

Кудайдын убадасынын белгиси

(9:8-17)

Анан Нук менен анын балдарына айтты: "Силер менен, урпактарыңар менен, үкөктөн чыккан жан-жаныбарлар менен мындай деген түбөлүктүү келишим түзөм: мындан ары же бетин сууга бастырбайм. Келишим белгиси — асан-үсөн болсун. Жер бетине булут каптатканымда ошону көрө калам да ушул келишимди эстейм".

Сим, Хам жана Жапас

(9:18-28)

Ошентип, топон суудан кийин аман калган Нуктун үй-бүлөсүнөн жер бетинде адамзаттын жашоосу кайрадан уланды. Нук дыйканчылык кылып, жүзүмзар отургузду. Бир күнү жүзүмдөн шарап жасап ичип алып, мас болуп, чатырынын ичинде жылаңач жатып калды. Муну Канандын атасы Хам көрүп калып, Сим менен Жапаска айтып чыкты. Бул эки бир тууганы болсо аны менен кошо күлүшпөстөн, атасынын этин кароодон ыйбаа кылышып, далысы менен киришти да атасын жаап коюшту. Нук ойгонгондо кенже уулунун кылганын билип: "Канан курусун, бир туугандарына кулдун кулу болсун!"- деп каргап салды. Дагы мындай деди: "Симдин Теңирине алкыш. Жапас өрүшүн жайып, Симдин чатырларына көчүп кирсин! Канан болсо буларга кул болсун!"

Нук топон суудан кийин дагы 350 жыл жашады. 950 жашка чыгып, каза болду.

Сим, Хам жана Жапас топон суудан кийин көптөгөн балалуу болушту. Төмөндө алардын урпактарынын санжырасы.

Жапастын урпактары

(10:2-5)

Гомер, Магог, Мадай*, Яван*, Фувал, Мешех*, Фирас*.

Гомерден Аскеназ*, Рифат, Фогарма*.

Явандан Елиса, Фарсис*, Киттим, Доданим*.

Жер Ортолук Деңизди айлана тегерегин жердегендердин баары ушул Жапастын укум-тукумдары. Ар бир баласынын өз жери болуп, көбөйүп, өз алдынча элге айланган.

Хамдын урпактары

(10:6-20)

Хуш*, Мисираим, Фут, Кanan*.

Хуштан: Сева, Хавила, Савта, Раама*, Савтеха.

Раамадан: Шева, Дедан.

Атактуу баатыр Нимрод да Хуштун баласы. Ал көзгө атар мерген болгон, ошондон улам эл арасында "Теңир алдында мергенчи Нимроддой..." деген сөз калган. Анын падышалыгына алгач Вавилон, Эрех жана Сенаар өлкөсүндөгү Аккад кирген. Ал Ассирияга келип*, Ниневия, Реховофир, Калах жана атактуу Ресен шаарын курган.

Мисираимден: Лудим, Анамим, Легавим*, Нафтухим, Патрусим*, Каслухим чыккан. Булардан филистимдиктер* менен кафторлуктар келип чыккан.

Канандан: Сидон*, Хет*, Иевусей, Аморрей, Гергесей, Евей, Аркей, Синеи, Арвадей, Семарей, Химафей. Кийин булар бүт жер жүзүнө чачырап кетишкен. Булардын жери Сидондон тартып Герарга карай Газага чейин, анан Содом, Гоморра, Адма жана Севоимден Лашага чейин созулат.

Булардын баары Хамдын урпактары. Ар бир уруунун өз эне тили, жери болуп, ар башка элдерди түзүп кетишкен.

Симдин урпактары (10:21-32)

Сим Жапастын улуу агасы. Анын урпактарынын бири Евер.

Симден Елам, Ассур, Арфаксад, Луд, Арам.

Арамдан Уц, Хул, Гефер, Маш.

Арфаксаддан Сала.

Саладан Евер.

Еверден Фалек*, Ёктан. Фалектин тушунда жер бөлүм башталган.

Ёктандан Алмодад, Шалеф, Хасармавеф, Иерах, Гадорам, Узал, Дикла, Овал, Авимаил, Шева, Офир, Хавила, Иовав. Булар Меша менен Чыгыштагы тоолордун ортосундагы аралыкта жашашкан⁴⁶. Меша Сефарга жакын. Симдин урпактары ушулар.

Бул Нуктун балдарынын санжырасы. Топон суудан кийинки адамзаттын түп аталары ушулар.

Тилдердин келип чыгышы
(11:1-8)

[Ошентип топон суудан аман калган Нуктун балдарынан адамзат тукуму кайра уланды. Ал убакта улут, тил боюнча бөлүнүү деген жок болгон.] Баары бир тилде сүйлөп, Чыгышта көчүп-конуп жүрүп, акыры бир түз жер таап, ошол жерге отурукташты. Жашаган жайын мурдараак таштан салышса, эми бышкан кыштан сала башташты. "Жер бетине тарап кетпес үчүн шаар куруп, ичине чокусу көк тиреген мунара куруп, атыбызды чыгарып алалы", — дешти. (From the translator: Russian Sinodal Translation is slightly different here) Теңир адамдардын куруп жаткан шаары менен мунарасын көргөнү келип: "Карачы бир эл, бир тилдүү адамдардын эмне кылып жатышканын. Эми буларды токтото албайсың. Кой, түшөлү да бири-бирин түшүнбөс кылып, тилдерин аралаштырып салалы", — деди. Анан ошондой кылды. Алар бири-бирин түшүнө алышпай, ишин токтотууга мажбур болушту да топ-топ болуп туш-тушка тарай башташты. [Мына, азыркы дүйнө жүзүндөгү тилдердин келип чыгуу башаты ошол жерден башталган.] Ошол себептен адамдардын тили аралашып калган жердин аты Вавилонбаталып калган.

[Сим менен Хамдын балдары Жакынкы чыгыш менен түштүк жакка тарап отурукташты. Жапастын балдары болсо Жер Ортолук Деңиз жакка ооп кетти. Алар уруу-урууларга бөлүнүп, тилдери башка, өз алдынча эл-журт боло башташты. Азыркы адамзат — ошолордун тукумдары.]

Симдин урпактарынын санжырасы жана Ибраимдин ата-теги
(11:10-32)

Арфаксад — Симдин топон суудан 200 жыл өтүп, 100 жашында көргөн уулу. Кийин ал дагы 500 жүз жыл жашап көп уул кызга ата болгон.

Арфаксад 35 жашында Сала төрөлгөн. Андан кийин да көп уул-кыздуу болуп, 438 жашында көз жумган.

Сала 30га чыкканда Евер төрөлгөн. Андан кийин да көп уул-кыздуу болуп, 433 жыл жашаган.

Еверден Фалек менен Ёоктан. (Фелектин тушунда жер бөлүм болгон.) Ёктандан Алмодад, Шалеф, Хацармавеф, Иерах, Гадорам, Узал, Дикла, Овал, Авимаил, Шева, Офир, Хавила, Аюба. Булар Мешадан чыгыш тоосу Сефарга чейин отурукташкан.

Фалек төрөлгөндө Евер 34 жашта болгон. Кийин дагы көп бала- чакалуу болуп, 464 жашында каза болгон. Фалек 30га чыкканда Рагав төрөлгөн. Андан кийин да бала- чакалуу болуп, дагы 209 жыл жашаган.

Рагав 32ге келгенде Серухтун атасы болгон. Андан кийин да дагы башка көптөгөн уул-кыздуу болуп, 239 жашында көз жумган.

Серух 30 жашында Нахорду көргөн. Кийин дагы бала-чакалуу болуп, 230 жашында дүйнөдөн өткөн.

Нахор 29 жашында Фарра төрөлгөн. Кийин дагы 119 жыл өмүр сүрүп, көп уул-кыз көрүп, каза болгон.

Фарра 70ке чыкканда үч уулдуу болгон: Ибраим, Нахор, Аран.

Арандан Лут чыккан. Аран атасы Фарранын тирүүсүндө эле, туулган жери — Халдей өлкөсүнүн Ур шаарында каза болгон.

Ибраим Сарага үйлөнгөн. Сара төрөбөс аял болгон.

Нахор болсо Арандын Милка деген кызын алган. Арандын Иска деген дагы бир кызы болгон.

Фарра туугандары менен Халдей элинин Ур деген шаарында жашаган. Ал бир күнү уулу Ибраимди, небереси Лотту, келини Сараны жанына алып, жашаган жеринен чыгып, Кanan жерине бет алган. Бирок Каранга жеткенде, сапарын токтотуп, ошол жерде отурукташып, 205 жашында каза болгон.

Кудайдын Ибраимге берген убадасы
(12:1-3)

Караңда Теңир Ибраимге мындай деди: "Ибраим, эли-жеринди таштап, мен көрсөткөн өлкөгө жөнө! Сенин тукумуңан улуу эл жаратып, сага ак батамды берем. Сени алкагандар алкышымды алышат, каргагандар каргышка дуушар болушат. Сен аркылуу жер жүзүнүн бардык элдерине менин батам тиет".

Кудайдын Ибраимге берген экинчи убадасы
(12:4-9)

Ибраим тил алып, аялын, инисинин баласы Лутту, тапкан-ташыганын, кол алдында кызматчыларын алып, Кудай айткан өлкөнү көздөй жол тартты. Ошол кезде Ибраим 75ге эле.

Бул өлкөнүн аты — Канан. Ибраим аны аралап, Шехем деген жерге жеткенде ага Теңир аян берип: "Ушул жерди урпактарыңа берем" деп убада этти. Ибраим ага көрүнгөн Теңирге атап, ошол жерге курмандык чалчу жер курду.

Андан ары карай жылып олтуруп, Бетель шаарынын чыгыш тарабындагы тоо тарапка барып, Бетель батышында, Гай шаары чыгышында калгандай кылып чатырын тикти. Дагы бир курмандык чалчу жай куруп, Теңирге тайынды. Андан соң Негев тарапты беттеп, дагы сапар тартты.

Ибраимдин Египетке түшүшү
(12:10-20)

Ошол кездеги кургакчылык болуп, Канан катуу жутагандыктан Ибраим убактылуу жашоо үчүн Египетке жөнөдү. Жетээрде Сарага: "Сен сулуу аялсың. Сени кордош үчүн булар мени өлтүрүшөт. Ошондуктан сурагандарга мени агам деп койсоң, бизди жылуу тосуп алышат да, жанымды сактап каласың", — деди. Египеттиктер Саранын абдан сулуу аял экенин көрүштү. Хансарайындагылар фараонго аны мактап барышты. Фараон Сараны сарайына алдырды. Ибраимди агасы деп ойлоп, Сара үчүн жылуу мамиле кылып, төрт түлүк мал менен кулдан мол берди. Бирок Теңир Сара үчүн фараондун бүт үй-бүлөсүнө, малына катуу оору каптатты. Ошондо Ибраимди чакырып алып: "Эмне үчүн мага мындай кылдың? Эмне үчүн Саранын аялың экенин айтпадың? Эмне үчүн карындашым дедиң? Аялдыкка алайын дегем, эми ал да кет!" — деди. Ошентип, Ибраимди аялы, бүт мал-мүлкү менен кошо өз жеринен чыгартып жиберди.

Ибраимдин Кананга кайтып келиши
(13:1-4)

Ибраим кайрадан Негев чөлүн аралап, Бетел менен Гайддын ортосуна жасаган баягы курмандык чалчу жайга келип, Теңирге тайынды. Лут да кошо келди. Ошол кезде Ибраим абдан бай эле.

Луттун Ибраимден бөлүнүп кетиши
(13:5- 18)

Лут Ибраим менен көчүп-конуп, жанында жүрдү. Эми, экөөнүн малынан жайыт тарып, койчулары чатакташа баштагандыктан, бөлүнүүгө туура келди. (Анда ошол жерде канандыктар менен перестиктер жашоочу.) Ошондо Ибраим Лутка мындай деди: "Биз тууганбыз, экөөбүз араздашпайлы, чабандарыбыз да чатакташпасын. Карачы, жер көп, сен менден бөлүн: солго кетсең мен оңго кетейин, оңго кетсең, мен солго кетейин", — деди.

Иордандын айланасы шылдырап аккак сууга бай, бейиш багындай, мисир жериндей, ажайып жер эле. Лут ошол Иордандын жээгин жактырып, Содом тарапты карай, чыгышка көчүп кетти. (Бирок Содомдун эли ыйманын жеген адепсиз адамдар болгон.) Ибраим болсо Кудай буюрган Канан жеринде калды.

Лут кеткенден кийин Теңир Ибраимге үчүнчү ирет келип: "Чар тарабыңа көз чаптырчы. Ушунун баарын сага жана урук-тукумуңа бердим. Укум-тукумуңду эсеп жеткис кылам. Эми бар да көз алдыңдагы жерди узун-туурасынан аралап чык. Мен сага ушул жерди берем", — деди.

Ибраим Хеврондогу Мамренин ыйык теректердин жанына көчүп барып, Теңирге курмандык чала турган жай курду.

Луттун туткунга түшүшү
(14:1-13)

Сенаар падышасы Амрафел, Елласар падышасы Ариох, Елам падышасы Кедорлаомер, Гоим падышасы Фидал, Сиддим өрөөнүндө (азыркы Туздуу деңиз) аскерлери биригип турган Содом падышасы Бера, Гомарра падышасы Берша, Адма падышасы Шимевер, Сигор аталган Бела падышага каршы согуш ачышат. Бул падышалар он эки жыл бою Кедерломерге кызмат кылып келип, он үчүнчү жылга караганда ага каршы чыгышыптыр. Ошондуктан 14-жылы Кедерломер менен анын шериктери аларга каршы согуш ачышып, рефаимдерди Аштероф-Карнаимде, зузимдерди Гамда, эмимдерди Шаве-Кирифаимде, хоррейлерди Сеир тоосунда чөл менен чектешкен Эл-Фаранга чейин таш-талканын чыгарышат. Анан Кедолаомер түндүккө жортуул жасап, Ен-Мишпатка (Кадес деп да аталат) жеткенде амаликтерди жана Хасасон-Тамарада жашаган аморрейлерди басып алат. Ошол убакта Содом, Гоморра, Адма, Севоимдин жана Беланын падышалары биригип алышып, Сиддим өрөөнүндө душмандары менен согушууга чыгышкан. Алар Кедерломер, Фидал, Амрафел, Ариох менен согушушат. Төрт падыша беш падыша менен согушат. Сиддим өрөөнүндө көптөгөн жабышкан чайыр толтурулган абдан көп чуңкурлар бар эле. Содом менен Гоморранын падышалары качып кетишет да көп жоокерлер ушул чуңкурларга түшүп, көбү тоо тарапка качып кутулушат. Ошондо баскынчылар Содом менен Гоморранын мүлкүн тоноп, Содомдо жашаган Лутту да мал-мүлкү менен кошо байлап кетишет. Аман калган бирөө Ибраимге акыбалды кабар жеткиргени чаап жөнөйт. Ал убакта Ибраим амморейлик Мамренин эмен токоюна жакын жерде жашап турган. Мамре, Ешкол, Анер бири-бирине жардамдашабыз деп келишим түзүшөт. Бул келишимге Ибраим да кошулат.

Ибраимдин Лутту куткарып алышы
(14:14-17)

Луттун туткундалганын укканда, Ибраим үйүндө туулуп өскөн кулдарын куралдантып алып, 318 кишиси менен баскынчыларды Дандан кууп жетип, түндө карп-күрп үстүнөн басып, таш-талканын чыгарат да Лутту бошотот. Тигилерди болсо Дамаскинин түндүк тарабына сүрүп салып, уурдалган мүлктүн баарын: аялдар менен кызматчыларды, ошондой эле Лутту да бүт мүлкү менен кайтарып алып, жеңиштүү кайтып келе жатканда азыркы Падыша өрөөнү деп аталган жерде Содомдун падышасы алдынан куттуктап тосуп чыгат.

Маликсадык*
(14:18-24)

Ошондой эле Эң Жогорку Кудуреттин ыйык дин кызматкери — Салам* падышасы Маликсадык да нан, шарап менен алдынан тосуп чыгып: "Ибраим, асман-жердин ээси - Эң Жогорку Кудурет сага батасын берсин! Душмандарыңды жеңип чыгууга жардам берген ага даңк!" — деп батасын берди. Ибраим ага согуштан түшкөн олжонун ондон бир бөлүгүн берди.

Содом падышасы Ибраимге: "Адамдарымды мага бер да мүлктү өзүңө калтыр" дегенде ал мындай деп жооп берди: "Кийин Ибраимди мен байыттым дебешин үчүн Эң Жогорку турган Теңирге, асман-жердин Ээсине колумду жайып, шоонаңды да албайм деп ант берем. Кулдарым жеп койгонду гана кабыл этем. Мага согушта жардам кылган шериктерим: Анер, Ешкол, Мамрий өз энчисин ала беришсин. А мага эч нерсеңдин кереги жок."

Кудайдын Ибраимге уул берем деген убадасы.
(15:1-21)

Бир түнү Ибраим аян көрдү.

— Ибраим, кадырың жам болсун, коркпо. Сенин калканың — менмин. Сага абдан чоң сыйлык берем, — деди ага Теңир.

— Оо, Теңири Кудай таалам*, мени бактылуу кылгыдай эмне бере алат элең. Бала бербедиң, эми мына, үйүмдөгү Дамаскилик кул артымда калып, мураскерим болот. Теңир ага:

— Мураскериң ал болбойт, өз балаң болот, — деди да алачыгынан сыртка алып чыгып, жылдыздарды көрсөтүп:

— Санап чыга аласыңбы. Тукумуң ушунча болот, — деди.

Ибраим Теңирдин бул айткан сөзүнө ишенди. Теңир анын бул ишенимин чыныгы адилдик катары кабыл кылды. Анан:

— Мен сага ушул жерди ээлик кылууга берүү үчүн халдейлердин Урунан алып чыккан Теңирмин, — деди. Ибраим:

— Теңири Кудай таалам! Бул жер меники болорун эмнеден билсем болот? — деп сурады. Теңир ага:

— Мага бир ноопас, чебич, кочкор, бактек жана жаш көгүчкөн алып кел, — деди. Ибраим апкелип, канаттуулардан башкасын ортосунан жара чаап, бөлүктөрүн ошол бойдон бири-биринин тушуна койду. Аңгыча ит-куштар учуп келе башташты. Ибраим этке коңдурбай коруп турду. Күн бата уйку басып, көзү илинип кетти. Түндө түш көрүп, Теңирдин үнүн укту:

— Билип ал! Балдарың чет жерде келгин катары жашап, төрт жүз жыл кул болушат, ошондон кийин аларды эзгендерди жазалап, ал жерден көп мал-мүлк менен алып чыгам. Сен өзүң болсо терең карып, көз жумасың, урпактарың жат элден төртүнчү тукумунда, Амор элинин күнөөлөрү чегине жеткенде кайра келишет, — деди. Күн батканда караңгы басып, өлүмтөлөрдүн жара чабылган жеринен түтүн менен от мамычасы сыяктанган нерсе аралап өттү. Ошентип Теңир Ибраим менен ошол күнү Мисирдин четиндеги дарыя менен Евфрат дарыясынын ортосунда жашаган элдердин жерин берем деп келишим түздү. Ал элдер: кенейлер, кенезейлер, кедмонейлер, хеттер, ферезейлер, рефаимдер, аморрейлерлер, канандыктар, гергесейлер жана евусейлер.

Исмаилдин төрөлүшү
(16:1-16)

Ибраимдын Кананда турганына он жылдын жүзү болсо да байбичеси Сара көз жарган жок. Саранын египеттик Агар аттуу күңү боло турган. Сара күйөөсүн Агарга үйлөнтүп, төрөлгөн баланы багып алууну чечти. Ошентип Ибраим Канан жерине келгени он жылдын жүзү болгондо Сара аны күңүнүн койнуна салып берди. Ибраим аялынын тилин алып, Агарды токолдукка алды. Күңдүн боюна бүткөндө, төрайымына кербездене баштады. Ошондо Сара: "Сенин айыңан жабыр тартып отурам, күңүмдү койнуңа салып бердим эле, эми кош бойлуу болуп алып, мени көзүнө илбей калды. Экөөбүзгө Теңир калыс",- деп күйөөсүнө даттанды. "Күң сеники эмеспи, — деди Ибраим ага, — эмнекылам десең өзүң билесиң да". Сара күн көрсөтпөй, кууруй баштаганда күңү чыдай албай качып кетти.

Агарга ээн талаадагы Сурга барчу жолдун боюндагы кудуктун жанынан Теңирдин периштеси кезигип:

— Саранын күңү Агар, кайдан келатасың? Кайда баратасың? — деди. Агар:

— Мырзайымымдан качып чыктым, — деди. Периште:

— Кой Агар, мырзайымыңа кайта барып, айтканыңда бол. Мен сенин тукумуңду сансыз көп кылам. Сен азыр кош бойлуусуң, уул төрөйсүң, атын Исмаил⁷ коесуң. Теңир зарыңды укту. Исмаил агайыңдарына каршылашып⁹ жашайт, — деди.

"Мага көз кырын салып жүрүүчү Теңирди көрдүм", — деп, Агар ошол кудукту "Кам көргөн тирүү Теңирим" атады. Ал кудук азыр деле ошол Кадес менен Бареддин ортосунда турат.

Агар Саранын үйүнө кайтып барды. Ай-күнү келгенде сексен алты жаштагы Ибраимге уул төрөп берди. Ибраим баласынын атын Исмаил койду.

Сүннөт (17:1-14)

Ибраим токсон тогузга чыкканда Теңир ага келип: "Мен Кудуретүү Теңирмин. Мага берилип, ак жаша. Экөөбүздүн ортобуздагы келишимди бекитип, урпактарыңды эсепсиз көбөйтөм", — деди. Ибраим жүзтөмөндөп жыгылды. "Айтканым айткандай болот, — деди Теңир сөзүн улай, — сен көп элдердин атасы болосуң, ошондуктан мындан ары Ибраим эмес, Ибрайым⁸ аталасың. Сенин урпактарыңдан падышалар чыгат. Сенин, урпактарыңдын Кудай тааласы болом деп түбөлүктүү келишим бекитип, сен азыр мусаапыр болуп, жер кезип жүргөн Кананды сага жана сенин укум-тукумуңа биротоло энчилеп берем. Бирок өзүң да, урпактарың да укумдан-тукумга менин силер менен түзгөн келишимиме ак болгула. Силер тараптан эркек аттууңардын бири калбай сүннөттөлүүгө тийишсиңер. Силер менен түзгөн келишимимдин белгиси — ушул. Араңардагы ар бир эркек наристе: өзүңөрдүкүбү же акчаңарга келген башка элдикпи, сегиз күндүгүндө сүннөткө отургузулушу керек. Бул силердин денеңерге басылган келишим белгиси болсун, силер аны укумдан-тукумга сакташыңар керек. Сактабаган киши эл ичинен жоготулсун, анткени ал келишимимди бузган болуп саналат".

Кудайдын Ибрайымга бир жылдан кийин уулдуу болосуң деген убадасы (17:15-27)

Кудай таала Ибрайымга дагы мындай деди:

— Эми аялыңды Сара дебей, Сарра⁹ деп жүр. Мен анын этегин жалгап, ал аркылуу сага дагы бир уул берем. Саррага ак батамды берип, көптөгөн улуттардын түп энеси кылып, балдарынан падышаларды чыгарам.

Ибрайым буга ишене бербеди. Бетин басып: "Чал-кемпирге кайдагы бала", — деп ичинен күлдү. Анан:

— Исмайылым эле аман болсо экен, — деди. Ошондо Кудай:

— Так ушул Саррадан уул көрүп, атын Исхак¹⁰ коесуң. Мен Исхак менен келишим түзүп, анын урпактары үчүн ошол келишимди түбөлүккө бекитем. Исмаил тууралуу айтканыңды да эшиттим. Ага да батамды берип, урук-тукумун абдан көбөйтүп, он эки уруубашынын атасы кылам. Андан улуу эл жаралат. Бирок мен келишимди Сарра эмки жылы ушул маалда төрөй турган Исхак менен түзөм, — деди да Ибрайым менен сүйлөшкөнүн токтотуп, көккө көтөрүлүп кетти.

Ибрайым Теңир айткандай кылып, үйүндөгү сүннөттөлүүгө тийиштүүлөрдүн баарын сүннөттөп чыкты. Өзү да сүннөткө олтурду. Ошондо ал токсон тогуз жашта эле.

*Көктөн түшкөн үч конок
(18:1-16)*

Теңир "ыйык теректер" деп аталган жерде жашаган Ибрайымга дагы жолукту. Ал түшкө маал, күн куйкалап турганда чатырынын оозунда ойго батып отурган эле. Бир оокумда башын көтөрүп, каршысында турган үч кишини көрдү. Ордунан атып туруп, тосо чуркап, ийиле салам берди. "Мырзалар, — деди ал, — мендей кулунарды кыя басып, өтүп кетпегиле деп өтүнөм. Азыр бутуңуздарга¹¹ суу апкелдирем. Мына бул дарактын көлөкөсүнө отуруп, тыныгып алыңыздар. Мен болсо нан апкеле калайын, сапарыңыздарды өзөк жалгап алып, анан улантыңыздар". Тигилер макул болушту. Ибрайым чатырына шаша кирип, Саррага ундун мыктысынан үч чара жууруп, калама жасай салууну дайындады. Өзү бадага жүгүрүп барып, эң семиз торпокту тандап, аны кызматчысына сойдуруп, казан астырды. Анан конокторго айран-сүт жана эт тартып, тамактанып жатканда жанында кызмат кылып жүрдү.

— Сарра кайда? — деп сурашты алар Ибрайымдан. Ал:

— Чатырда, — деди.

— Келээрки жылы так ушул маалда сага дагы келем, ошондо аялың Сарра уул төрөйт, — деди тигилердин бири.

Сарра болсо мунун баарын Ибрайымдын артында, чатырдын кире беришинде туруп алып тыңшап турган. Күйөөсү менен бирге карылыкка моюн сунуп калган анын этек кири да эбак токтоп калган болчу. Ошондуктан ишенбей: "Кайдагы бала кемпирге?! Төрөм да арыды" деп ичинен күлдү. Муну тигил киши билип коюп, Ибрайымга айтты:

— Сарра эмнеге күлүп жатат? Теңирдин колунан келбеген иш барбы?! Айтканым айткандай болот. Сага айткан маалда келгенимде Сарра уулдуу болот.

Сарра коркуп кетип:

— Коюңуз, күлгөн жокмун, — деди танып. Бирок тиги киши:

— Жок, күлдүң! — деди.

Алар ордунан туруп, Содом тарапка жөнөштү. Ибрайым аларды узатып чыкты.

Содом калаасы үчүн Ибрайымдын ортого түшүп, жалынуусу
(18:17-33)

"Эмне кыла турганымды Ибрайымдан жашырмак белем, — деди Теңир ичинен, — сан жеткис, күчтүү эл ал аркылуу жаралып, бүт адамзатка бата ошол аркылуу тиет эмеспи. Аны мен артында калган туяктарына ак жашоону осуяттасын деп, ошентсе, ага айткандарымдын баарын орундатайын деп тандап албадым беле". Анан Ибрайымга карап: "Содом менен гоморралыктар абдан күнөөкөр эл деп көп уктум. Эми чындыгын өз көзүм менен көрүп келейин деп баратам", — деди. Ошондо жанындагы кишилер бурулуп, Содомду көздөй басышты. Ибрайым болсо Теңирдин маңдайында калып, ага жакын басып келди да:

— Бузукуга кошуп, адилди да жок кыласызбы? Балким шаарда 50 адил адам бар чыгар? Ошолор үчүн ал жерге ырайым кылбай коесуңбу? Адил адамды бузуку менен бирге өлтүрүп таштаарыңа түк ишенбейм. Бүткүл ааламдын Калысы адилетсиз өкүм чыгармак беле? — деди.

— Эгер Содомдон 50 адилди тапсам, — деп жооп берди Теңир ага, — анда ал жерге ырайым кылам.

— Мен сиздин алдыңызда чаңмын, пендемин, ошого карабай Эгеме дагы сөз айтууга батындым, эгер 50гө бешөө жетпей калсачы, ушул жетпей калган бешөө үчүн бүт шаарды кыйратасызбы?

— 45 адил үчүн кыйратпайм.

Ибрайым кемитип отуруп 10го түшүрдү. Теңир 10 адил табылса да кыйратпоого убада кылып, Ибрайымдын жанынан кетти. Ибрайым болсо чатырына кайтты.

Адепсиз содомдуктар
(19:1-14)

Кечкурун бул эки периште Содомго келишти. Лут шаар дарбазасынын жанында отурган. Бул экөөнү көргөндө ийиле салам айтып, үйүнө конуп кетүүнү өтүндү. Башында булар макул болушпады, бирок Луттун кыйылып суранганынан үйүнө келишти. Лут алардын курсагын тойгузуп, жакшылап сыйлады. Бирок коноктордун башы жаздыкка тие электе, Содомдун эли жаш-карысы дебей, шаардын тегерек четинен бери жыйылып келип, Лутка: "Кечинде сеникине келгендерди чыгарып бер, көңүл ачып алалы*", — деп чуулдашты үйдү тегеректеп. "Агайындар, кыянаттык кылбагыла! Эр көрө элек эки кызымы берейин, каалаганыңарды кылгыла. Бирок буларга тийбегиле, булар менин кудайы конокторум", — деди Лут каалганы артынан жаба чыгып. Содомдуктар болсо: "Тур мындай! Муну кара, келгин болуп туруп, башкарганын көр тимеле, эми сени тигилерден беш-бетер кылабыз!" — дешип, аны туш-туштан каалгага кыса башташты. Ошондо үйдүн ичиндеги алиги экөө эшикти ачып, Лутту ичкериге киргизип, эшикти кайра жаап алышты. Ал эми сырттагылардын баарын эшикти таба алгыс кылып, көздөрүн карайлатып салышты. "Туугандарың бар болсо чыгып айт, бул шаардан тезирээк кетишсин. Теңир бул шаардын жамандыгы жөнүндө көп уккандыктан аны жер менен жексен кылууга бизди жиберди", — дешти Лутка. Лут сыртка чыгып, күйөө балдарына айтты. Бирок Луттун айткандарын азил катары кабыл алышкан алар ишенишпеди.

Луттун Содомдон качып чыгышы
(19:15-26)

— Бол, аялың менен кыздарыңды алып, биерден тезирээк качып чык! — деп периштелер Лутту таңатпай шаштыра башташты. Лут эмне кылаарын билбей деңдароо болуп турганда, эки периште аларды колунан сүйрөп, шаардын сыртына чыгарып салышты. Ошондо бирөөсү:

— Эми бул чөлкөмдүн эч жерине токтобостон арканарга карабай, тоого качып кутулгула, — деди.

— Жок, таксыр! — деди Лут, — ырас, сиз мага зор жакшылык кылдыңыз, бирок мен тоого качсам кутула албайм. Мына жакын жерде чакан шаар* бар, ошого качсам кутулам. Ал чакан эмеспи. Периште:

— А мейли, сен үчүн аны жок кылбайың, бирок, кач эми тезирээк ошол шаарга, сен жетмейин ишимди баштай албайм, — деди.

Лут эки кызы менен өзү айткан шаарга күн чыкканда жетти. Аялы болсо жолдо артын карай салып, туз мамыга айланып, катып калды.

Содомдун кыйратылышы
(19:23-29)

Ошондо Теңир асмандан от аралаш күкүрт жаадырып, Содом менен Гоморра жайгашкан өрөөндүн таш талканын чыгарды. Эч нерсе соо калган жок...

Ибрайым саар менен бир күн мурда Теңир менен сүйлөшкөн жерге барып, ылдый жакты караса өрөөндү уюлгуган түтүн басып жатыптыр.

Ошентип, Кудай таала күнөөлүү шаарларды жок кылаарда Ибрайымды эске алып, анын инисин аман сактап калган.

Луттун урпактары
(19:30-38)

Лут өзү тандап алган шаарда калгандан коркуп, эки кызы менен тоодогу үңкүрдө жашай баштады. Бир күнү улуу кызы кичүүсүнө мындай деди: "Аттиң, бардык жерде эркек-аял турмуш куруп, тукумун улашат. Атабыз болсо карып, үйлөнүүдөн калды. А бизге күйөө болгудай бул жерде эркек да жок. Ошондуктан атабыздын тукумун улантуу үчүн аны мас кылып туруп, койнуна жатып чыгалы".

Ошентип, алар муну ишке ашырышты: биринчи түнү эжеси, экинчи түнү сиңдиси жатып чыкты. Лут болсо эч нерсени билген жок.

Кийин ошол эки кыздан моав эли менен аммон эли келип чыккан.

Ибрайым менен Сарра Филистимде
(20:1-18)

Ибрайым түштүктөгү Герар шаарына көчтү. Сурагандарга Сарраны "карындашым" деп жүрдү. Бир күнү ошол жердин падышасы — Абдумалик Сарраны сарайына алдыртты. Ошондо Кудай анын түшүнө кирип: "Бирөөнүн аялын алдырганың үчүн өлөсүң!" — деди. Бирок Ал Саррага тие элек эле. Ошондуктан: "Теңири, менде күнөө жок. Күнөөсүз эле өлтүрүп саласыңбы? Ибрайым аны "карындашым" деп өзү айтпадыбы! Сарра да Ибрайымды "агам" деди го! Жок, Теңир, менин ниетим ак, колум да таза", — деди. "Көңүлүңдө кир жоктугунан күнөөдөн сактап калдым, — деди ага Кудай, — эми Сараны эрине бер. Анын күйөөсү пайгамбар. Аны өзүң үчүн ибадат кылдыр, ошондо аман каласың. Эгер бербесең бүт үй-бүлөң менен сөзсүз мерт болосуң".

Абдумалик таң атаары менен бүт кызматчыларын жыйнап, түндө көргөн аянды айтканда баарынын үрөйү учту. Анан Ибрайымды чакыртып:

— Айтчы, сага кандай жамандык кылдым? Аз жерден эли-журтумду чоң күнөөгө киргизип кое жаздадың го! Сен мындай кылбашың керек эле! Кандай ой менен ушундай кылдың? — деди.

— Бул жердиктерди Кудай тааладан коркпогон эл экен деп ойлоп, аялымы тартып алуу үчүн мени өлтүрүп салышабы деп корктым, — деди Ибрайым жооп берип, — аялым чынында эле аталаш карындашым. Кудай таала ата- энемдин үйүнөн жер кезүүгө алып чыкканда андан: "Кайда барсак да агам де" деп суранган элем", — деди.

Абдумалик ага бай белектерди тартуу кылып, аялын колуна тапшырды да каалаган жеринде жашоого уруксаат берди. Эл алдында Сарранын жүзү ак болсун деп Ибрайымга миң дилде берди. Анан Ибрайым Теңирге сыйынды. Ошондо Абдумалик, анын аялы жана күндөрү төрөбөс ооруудан айыкты.

Кудайдын убадасынын аткарылышы
(21:1-8)

Теңир айткан маалда Сарра жүз жаштагы чалы Ибрайымга уул төрөдү. Ибрайым баласынын атын Исхак коюп, Кудай осуяттагандай сегиз күндүгүндө сүннөткө отургузулду. "Кудай багымы ачты, эми уулдуу болгонумду уккандар кубанычыма ортоктош болот. Чиркин десең, мени төрөп, бала эмизет деп ким ойлоптур? Бирок карыса да Ибрайымды уулдуу кылдым", - деп Сарранын кубанычы койнуна батпады.

Агар менен Исмайылдын куулушу
(21:8-21)

Исхак эмчектен чыккан күнү атасы чоң той берди. Ошол убакта Исмаил он төрттө эле. Бир күнү Сарра анын Исхакты келекелеп жатканын көзү чалып калды да Ибрайымга: "Мынабу күндү баласы менен кошуп кууп жибер. Анын баласын Исхагым менен энчилеш кылгым келбейт", — деди. Ибрайым баласын ойлоп, ичи ачышты. Бирок Кудай таала: "Балаң менен токолун үчүн кабатыр болбо. Байбичеңин тилин ал, анткени сенин уругуң Исхак аркылуу көбөйөт. Күңүңдүн баласынан да эл жаратам, анткени ал да сенин уругуң", — деп анын көңүлүн жубатты. Ал эртеси таңазанда турду да, нан менен бир чанач сууну Агардын ийинине артып, баланы колуна жетелетип, жолго салды.

Агар чөлдө баратып, Вирсавиянын тушунда адашып кетти. Суусу да түгөнүп калды. Ошондо баланы бадалдын түбүнө жаткырып, өлгөнүн көзүм көрбөсүн деп, бута атым жерге отуруп алып, канкакшап, ыйлай баштады. Кудай баланын үнүн укту. Ошондо Кудайнын периштеси: "Агар, сага эмне болду? Коркпо, балаңдын үнү Кудайга жетти. Кой, ыйлаба, тур да балаңды колунан ал. Мен андан чоң эл жаратам", — деп Агарга кудукту көргөздү. Агар чаначын толтуруп, баланын суусунун кандырды

Кудай бала үчүн кам көрдү. Ал Фаран чөлүндө мерген болуп чоңойду. Эр жеткенде энеси ага Мисирден аял алып берди.

Ибрайым менен Абдумаликтин келишими.
(21:22-33)

Бир күнү Абдумалик аскербашысы менен Ибрайымга келип: "Кудай таала колдогон киши экенсиң. Ошондуктан мен сага кандай жылуу мамиле кылган болсом, сен да мага, балама, небереме, конок катары жашап турган жерге ошондой мамиле кылам деп убада бер, мен ошон үчүн келдим", — деди. Ибрайым убада берди, бирок Абдумаликтин адамдары зордук менен тартып алган кудукту айтып, нааразылыгын билдирди. Абдумалик бул тууралуу эч ким айтпаганын, биринчи жолу угуп жатканын айтты. Ошондо Ибрайым ага төрт түлүк малдан тартуу этип, аны менен тынчтык келишим түздү. Ибрайым бул келишимден сырткары жети козу тартуу этип: "Булар кудукту мен казгандыгыма кепил болушсун", — деп Абдумаликтен ант алды... (Ошондон улам ал жер Вирсавия (ант кудугу) аталып калган.)

Тигилер кеткенде Ибрайым Вирсавияга бак отургузуп, анын жанында түбөлүктүү Кудай — Теңирге тайынды.

Ошентип, ал Филистим жеринде келгин катары, бир топ жашап турду.

Ибрайымдын ишеними
(22:1-19)

Ушул окуялардан кийин Кудай Ибрайымдын ишенимин сынамакчы болуп, бир күнү:

— Ибрайым, Ибрайым! — деп үн катты.

— Ляппай! — деди Ибрайым.

— Жалгыз уулуң, көкүрөк күчүгүң — Исхагыңды алып, Мориа жерине бар, ошол жердеги тоолордун бирөөн көргөзөм, ошонун чокусун чык да аны курмандыкка чалып, денесин өрттөп жибер

Ибрайым эртеси кулан өөк туруп, эшегин токуп, курмандыкты өртөөгө жетерлик отун алды да үйүндө өскөн эки малай баланы жана уулу Исхакты ээрчитип, жолго чыкты.

Ибрайым үч күн дегенде Кудай айткан жерди алыстан көрдү. Ошондо малайларына: "Силер эшектин жанында калгыла, уулум экөөбүз тыякка барып,

таат-ибадат кылып келели" деп, аларды калтырып, отунду уулунун жонунаартып, өзү от менен бычакты алды да жолун улантты.

— Ата, — деди Исхак бир оокумдан кийин сөз баштап.

— Кулак сенде, балам.

— Атаке, оттук менен отун мына, а курмандыкка чалынып, өрттөлө турган козу кана?

— Уулум, аны убагында Кудай өзү караштырып коет, — деди Ибрайым ага жооп берип.

Ошентип, Кудай көргөзгөн жерге жетип келишти. Ибрайым курмандык өрттөй турган жай жасап, баласы Исхакты таңып туруп, каланган отундун үстүнө жаткырды да колун бычакка сунду. Ошондо көктөн: "Ибрайым, Ибрайым!" — деген Теңирдин периштесинин добушун эшитти. "Балага кол көтөрбө, — деди ал, — Кудайны урматтаганыңды, жалгыз балаңды да менден аябаганыңды көрдүм".

Ибрайым артын кылчая карап, калың бутага мүйүзү менен чалынып турган кочкорду көрдү. Ошону алып, уулунун ордуна курмандыкка чалып, өрттөп жиберди. (Ибрайым ал жерге "Теңир керегиңди берет" деп ат койгонунун себеби ошондон. Эл азыр да ал жерди "Теңир Тоодо Кудай керегиңди өзү берет", — деп коет.)

Периште Ибрайымга экинчи ирет асмандан үн катты: "Теңир мындай дейт: "Мен үчүн жалгыз уулунду аябай, ушул ишке барганың үчүн өзүмдүн атым менен ант берем: сени ак батама карк кылам, жыбыраган жылдыздардай, көл жээгиндеги кумдай кылып, урук- тукумуңду көбөйтөм, алар кастарынын шаарларын ээлейт, сенин уругуң аркылуу жер жүзүндөгү калктардын баарына батам тиет. Себеби сен менин тилимди алдың". Ибрайым жолдон малайларын алып, Вирсавияга кайтып келип, ал жерде жашап турду.

Нахордун урпактары
(22:20-24)

Ушул окуялардан кийин ал: "Нахор да карындашыңыз Милкадан көп бала- чакалуу болуптур", — деген кабар укту.

Алар: Уц, Вуз, Кемуил, Кесед, Хазо, Пилдаш, Идлаф, Вафуил.

Кемуилден Арам.

Вафуилден Рабига.

Токолу Реумадан: Тевах, Гахама, Тахаш, Мааха.

Сарранын дүйнөдөн кайтышы
(23:1-20)

Сарра 127 жетиге чыгып, Кanan элиндеги, Кириат-Арбада көз жумду. Ибрайым аялын жоктоп ыйлап, абдан каттуу кайгырды. Анан хеттиктердин алдына келип:

— Мен жериңиздерде жүргөн бир карып, мусаапыр адаммын. Маркумумду койгонго жериңиздерден сатып алайын дедим эле, — деди. Алар:

— О аксакал, биз сизди Кудайнын адамы деп билебиз. Мүрзөбүздүн эң мыкты жерине көмө бериңиз, эч кимибиз каршы болбойбуз, — деп жооп беришти, чын жүрөктөн кабыл алышып. Ошондо Ибрайым аларга таазим кылып, дагы мындай деди:

— Эгер маркумумду көмгөнгө макул болсоңуздар, анда Цохардын баласы Ефрондон талаасынын четиндеги үңкүрдү сиздердин алдыңыздарда толук баасына мага сатуусун сурап берсеңиздер экен.

Бүт шаар эли ошол жерде жыйылып турган. Ефрон ошол элдин арасында эле. Ал баарына угуза:

— Коюңуз, аксакал, талааны үңкүрү менен кошо ушул элдин көзүнчө бекер эле берейин. Сизге белек болсун. Маркумуңуздун сөөгүн кое бериңиз, — деди.

Ибрайым эл алдында таазим этип, Ефронго:

— Акчасын берейин, айтканыма көнүп, алып кой, — деди элге угуза. Ефрон:

— Аксакал, жер көп болсо төрт жүз күмүш дилде турат, экөөбүз үчүн бул бир нерсеге арзырлык акча беле? Маркумуңуздун сөөгүн кое бериңиз, — деди.

Ибрайым аны угуп чыгып, элге угуза айтылган наркты санап берди. Ошентип, ошол талаа, үңкүрү, бак-дарактары жана башка нерселери менен кошо мүлдө хет элинин көзүнчө толугу менен Ибрайымдын карамагына өттү. Кемпири Сарраны ошол жерге көмдү.

Ибрайымдын кулуна берген осуяты
(24:1-10)

Ибрайым жашы өр тартып калды. Теңир аны бардык жактан берекелүү кылды. Күндөрдүн биринде ал башчы кулуна мындай деди:

— Сен азыр уулум Исхакка аялды бул жердиктерден эмес, менин ата- журтума барып, ошол жактан алып берем деп, асман-жердин Кудайынын атын оосанып ант бергин!

— Куп болот, төрөм, — деп жооп берди кулу, — бирок келин бул жакка келгиси келбесечи, анда уулунду сен чыккан жерге кайтарышым керекпи?

— Антпегин! Уулумду ал жакка кайтарбагын! Мени атамдын үйүнөн, киндик каным тамган жерден алып чыккан, "урук-тукумуңа ушул жерди берем!" деп ант кылган Көк Теңири алдыңан периштесин жиберип, жолунду ачат. Эгер келин сени менен келгиси келбесе, анда анттан башың бош. Бирок эч качан уулумду ал жакка кайтарбагын!

Кул ант берди. Анан кожоюнунун төөлөрүнөн онду алып, ар түрдүү кымбат-баа буюмдардан артып, бир топ киши менен Месопотамиядагы Нахордун шаарына жөнөдү...

Ибрайымдын кулунун Исхакка колукту табышы
(24:11-61)

Кечке жуук, кыз-келиндер суу алганы чыгаар маалда, төөлөрдү кудуктун жанына токтотту да: "Оо Теңир, кожоюnum Ибрайымдын Кудайы — Кудай таала! Кожоюnumа ырайым кылып, келинге бүгүн туш кыла көр. Мына, мен ушул кудуктун жанында турам, кыздар шаардан суу алганы чыгып жатышат. Кимисине: "Кумараңды эңкейтчи, суу ичип алайын" дегенимде, "Ичиңиз, төөлөрүңүзгө да сузуп берейин" дегенин сенден деп билейин", — деп сыйынып турду. Сөзүн аяктай электе бир кыз шаардан кумарасын көтөрүп чыга келди. Ал Нахордун небереси — Рабига эле.

Рабига абдан чырайлуу, эркек колу тийбеген кыз болчу. Ал булакка түшүп келип, кумарасын толтуруп, өйдө жөнөгөндө кул алдынан торой чыкты да:

— Садагасы, бир аз суу ичкизчи, — деди. Кыз дароо ийининен кумарасын түшүрүп, кулдун суусунун кандырды да:

— Төөлөрүңүзгө да сузуп берейин, кангыча ичип алышсын, — деп, калган сууну аштоого куя сала, кайрадан кудукка чуркап кетти. Бу киши үн катпастан, Кудай жолумду ачты бекен деп, кызды таң кала карап турду. Төөлөрдүн суусуну канганда, кызга чоң алтын сырга менен эки билерикти салып, андан:

— Кагылайын, кимдин кызысың, ошону айтчы? Атаңкынан бизге түнөөгө жай табылаар бекен?— деп сурады. Кыз ата-тегин айтып:

— Биздикинде тоют көп, түнөк да бар,— деди. Ошондо Ибрайымдын кулу тизе бүгүп, Теңирге таазим этти. "Менин кожоюnum Ибрайымдын Кудайы — Теңири Кудайга алкыш,— деди бу киши,— кожоюnumдан мээримени менен берекесин аябастан мени түптүз инисиникине апкелиптир".

Кыз болсо бул окуяны жүгүрүп барып, энесине айтты.

Рабиганын Лабан деген агасы боло турган. Ал карындашынын жаңы жасалгаларын көрүп, андан чоочун адамдын сөзүн укту да ага жетип барып:

— Эй, Теңир жалгаган адам, үйгө кириңиз, неге сыртта турасыз? Сизге да, төөлөрүңүзгө да жай даярдап койдум,— деди.

Ошондон соң тигил киши үйгө кирди.

Лабан төөлөрдү жайдактап, отко койду. Анан конокторго суу куюп, тамак тарттырды. Ошондо кул:

— Жөн-жайымды айтмайынча наар сызбайм, — деди.

— Анда кулак сизде.

— Мен Ибрайымдын кулу болом,— деп сөзүн баштады ал,— Теңир кожоюnumа береке төгүп, абдан байытты. Төрт түлүк малдан берди, алтын-күмүшкө карк кылды, кул-күндөрүн көбөйттү. Кемпири карыганда болсо, ууддуу кылып сүйүнттү. Азыр төрөм ошол баласына колундагысынын баарын берген...

Кул Ибрайымга берген антын, бүгүнкү кудуктун мойнундагы окуяны — баарын төкпөй-чачпай айтып келип:

— Эми, төрөмө бир жакшылык кылалы деген ниетиңер болсо, айткыла, болбосо аны да айткыла, мындан ары кайсы жолго түшөрүмдү билип алайын,— деди. Ошондо Лабан менен Батуил:

— Бул Теңирден экен. Сизге жакшы-жаман дей албайбыз. Рабига алдыңызда турат. Алып кетсеңиз болот. Теңир айткандай, кожоюнуңдун баласына аял болуп берсин,— дешти.

Ошондо кул Теңирге терең таазим этип, куржунунан алтын-күмүшүн, кийитин алып чыгып, Рабигага берди. Кыздын агасы менен энесин да кымбат баалуу

белектерден кур калтырбады. Анан Ибрайымдын кишилери ичип-жеп, жатып калышты.

Кул эртеси туруп, кетүүгө уруксаат сураганда кыздын агасы менен энеси: “Кызыбыз дагы беш-он күн биз менен турсунчу”, — деп өтүнүштү. “Кудай жолумду ачты, эми мени кармабаңыздар, кожоюнума барайын”, — деп кул макул болбоду. Ошондо алар кыздын өзүнөн сурап көрөлүчү дешти да аны чакырып алып: “Кетесиңби бу киши менен?” — деп сурашканда кыз: “Кетем”, — деди. Ошондо алар Рабигага: “Карындашыбыз, сен миң-сандаган урпактардын энеси бол ылайым, балдарың душмандарынын шаарларын ээлешсин!” — деп бата беришип, баккан энеси менен Ибрайымдын адамдарына кошуп, жолго узатышты. Рабига кызматчы кызы экөө төөлөргө минип, тиги кишинин артынан ээрчишти.

Исхак ошол кезде Канандын түштүк жагында турчу. Ал "Кам көргөн тирүү Кудайым100" деген кудуктан кайтып келип, бир аз ой жүгүртүү үчүн күүгүм кирген маалда ачык талаага чыккан. Аңгыча келе жаткан төөлөрдү көзү чалды. Рабига да ай-талаадагы адамды көрүп, төөдөн түшө калып, кулдан:

— Алдыбыздан келе жаткан киши ким? — деп сурады. Кул:

— Кожоюнум, — деп жооп берди. Рабига үлбүрчөгүн ала коюп жамына калды. Кул болсо Исхакка кылган ишин төкпөй-чачпай баяндап берген соң, Исхак Рабиганы маркум энеси Сарранын чатырына киргизди. Ошентип Рабига Исхактын аялы болду.

Исхак Рабиганы берилип сүйүп, энесине болгон кусалыктан жеңилдеди.

Ибрайымдын дүйнөдөн өтүшү
(25:1-10)

Кийин Ибрайым Хеттура аттуу аял алып, андан Зимран, Ёкшан, Медан, Мадан, Ишбак, Шуах деген балалуу болду.

Иокшандан Шева, Дедан. Дедандан Ашурим, Летушим, Леюмим.

Мадияндан Ефа, Ефер, Ханох, Авида, Елдага.

Ибрайым колундагы байлыгынын баарын уулу Исхакка мурастап берди, ал эми токолдорунан төрөлгөн балдарына белектерди берип, көзү тирүүсүндө эле Исхактын жанынан алысыраак, чыгыш тарапка жөнөтүп жиберди. Ал жүз жетимиш бешке чыгып, өмүргө тоюп, көз жумду. Сөөгүн балдары: Исхак менен Исмайыл энеси Сарра коюлган жерге коюшту.

Ибрайымдын көзү өткөндөн кийин Кудай анын уулу Исхакка батасын берди. Ал "Кам көргөн тирүү Кудайым" кудугуна жакын жерде жашап турду.

Исмаилдин урпактары
(25:12-18)

Исмаилден булар тараган:

Навайоф, Кедар, Адбеел, Мивсам, Мишма, Дума, Масса, Хадад, Фема, Иетур,

Нафиш, Кедма. Исмайылдын урпактарынын он эки уруу башчысы ушулар.

Исмайыл жүз отуз жетиге чыгып, каза болду. Андан он эки көчмөн уруу тарады. Алар Кыбыладан тартып, Египеттин алдындагы Сурга чейинки аралыкты мекендеп, көчүп-конуп, мурда айтылган пайгамбардык сөздөгүдөй агайындарына каршылашып жашашты.

Исхактын урпактары
(25:19-26)

Исхак Рабигага үйлөнгөндө кырк жашта эле. Бирок, Рабига менен жашаганына жыйырма жылдын жүзү караса да аялынын согончогу канабады. Ошондо Кудайга жалынды. Кудай зарын угуп, Рабиганын боюна эгиз бала бүттү. Алар энесинин кардында жатканда эле бири-бири менен тебише баштагандыктан Рабига: "Кокуй, бул эмнеси?" — деп Теңирге сыйынды. "Ичинде эки уруу эл жатат, — деди ага Теңир, — эки башка эл чыгат, бири экинчисинен күчтүүрөөк болуп, чоңу кичирээгине кызмат кыла турган болот".

Ошентип, Рабига ай-күнү жетип, эгиз төрөдү. Биринчиси бүткөн бою кызыл түк болгондуктан Исав¹⁴ аталды. Экинчиси түгөйүнүн согончогу кармай чыкты. Ага Жакып деген ат

Исавдын жеңил ойлуулугу
(25:27-34)

Балдар эр жетти. Исав талаа кезген аңчы болсо, Жакып чатырдан чыкпаган жоош бала болуп өстү. Атасы илбээсин этин жакшы көргөндүктөн, Исавды өзгөчө сүйчү, ал эми Жакып болсо энесинин сүйүктүү баласы эле. Бир күнү Исав аңдан чарчап келсе иниси тамак бышырып жатыптыр. Ал казанда кайнап жаткан көжөнү көрө сала Жакыпка:

— Бол эми, мага бачымыраак мынабу кызылынан берчи, курсагым ачты, — деди. (Ошондон улам ал кийин Едом(жээрде) аталып калган.) Жакып ага:

— Алды менен мага тунгучтук укугуңду сат, анан берем, — деди митаамданып.

— Ачкадан өлүп баратам, өлүп калсам тунгучтук энчимден не пайда? Ала бер нары! — деди Исав чыдамы кетип.

— Анда ант бер, — деди Жакып.

Исав ант берип, укугун бир нан менен бир кесе жазымык көжөгө алмаштырды. Жакыптын бергенин жеп алып, кагынып силкинип, ордуна туруп басып кетти.

Исхак Филистимде
(26:1-11)

Исхак жашаган жерде, мурда Ибрайымдын тушунда болгондой катуу ачарчылык жүрүп, ал Абдумаликтин жери тарапка жол тартты. Ошондо Теңир алдынан чыгып: "Египетке түшпөй мен айткан жерде жаша! Мен дайыма сага жар болуп, батамды берем. Атаңа берген антымды орундатып, ушулжерлердин баарын балдарыңа берем. Аларды жыбыраган жылдыздардай кылып көбөйтөм. Сенин уругуң аркылуу жер жүзүндөгү мүлдө адамзатка батам тиет. Себеби атаң Ибрайым тилимди алып, айтканымдын баарын сактаган" дегенинен улам ал Герарда калып калды.

Рабиганы аялым десем ага көз арткандар көзүмдү тазалайбы деп коркуп, сураган кишилерге карындашым деп койчу. Анткени Рабига ай-чырайлуу, келишкен сулуу аял эле.

Арадан бир топ убакыт өттү. Бир күнү Абдумалик терезесинен Исхак менен Рабиганын жубайларча ойноп жатканын көрүп калды. Анан Исхакты чакырып алып:

— Рабига аялың турбайбы кокуй! Эмнеге карындашым дедиң? — деди.

— Ооба таксыр, анын айынан мени өлтүрүп коюшабы деп... — деди Исхак мукактанып.

— Бул эмне кылганың? Элден бирөө аялыңа жакындап кое жаздады, антсе, бизди күнөөгө батырмаксың.

Абдумалик буларга тийген киши өлүм жазасына тартылат деп элге жарыя кылды.

Исхактын Филистимден куулушу жана Абдумалик менен түзгөн келишими
(26:12-33)

Исхакка Теңир жар болуп, ошол жылы сепкен эгининен жүз эселеп түшүм жыйнап алды. Анын дүнүйөсүнүн үстүнө дүнүйө кошулуп отуруп, абдан байып кетти. Ошондон улам филистимдиктер ич күйдүлүк кылышып, атасы Ибрайымдын көзү тирүүсүндө анын кулдары казган кудуктардын баарын көмүп, кыянаттык кыла башташты. Абдумалик да "биерден кет, анткени бизден күчтүү болуп кеттиң" дегенинен Герар өрөөнүнө көчүп кетти.

Тигилер толтуруп салган кудуктарды кайрадан тазалап, аларга атасынын көзү тирүүсүндөгү аттарын кайра берди. Бир жолу Исхактын кулдары кудук казып жатып, кайнар булакка туш болушту. "Бул суу биздики" деп, герардык чабандар Исхактын чабандарынан талаша кеткенинен Исхак аны "Талаш кудук" атап, башка кудук казганы кетип калды. Экинчисин да талашып, касташа башташканынан аны "Жаңжал кудук" атап, аны да калтырып, үчүнчү кудукту казды. Бул кудукту эчкимиси талашпады, ошондо Исхак: "эми өрүшүбүздү жайып, өркүндөп өсөбүз" деп аны "Кең өрүш кудук" атады да Вирсавияга журт жаңыртты. Ошол түнү ага Теңир аян берип: "Мен атаң Ибрайым сыйынган Кудаймын. Сен коркпо, ар дайым жаныңда болуп, батамды берем. Кулум Ибрайым үчүн урпагыңды көбөйтөм", — деди. Исхак курмандык чала турган жай орнотуп, Теңирге тайынды. Ошол жерге чатырын тигип, кулдарына кудук каздырды.

Ошол күндөрдүн биринде аскербашчысын жанына алып, Абдумалик келди. Исхак аларга:

— Ии, келип калыпсыңар! Өчөшүп, араңардан кууп жибербединер беле? — деди зекий.

— Теңир колдогон киши экениңди ачык билип, сени менен ант менен бекитилген келишим түзүүнү чечтик. Ошондуктан бири-бирибизге шарт коелу: биз сага тийишпей, жакшылык гана кылып, тынчтык менен кое бердик эле, мына, сага Теңир эми батасын берип отурат, эми сен да бизге жамандык кылбайм деп ант бер.

Исхак аларды жакшылап сыйлап, эртеси эрте туруп, алар менен ант бекитип, тынчтык менен узатып койду. Ошол күнү Исхактын кулдары суу таптык деп кабар жеткиришти, Исхак аны "Вирсавия" атады. Ошол жердеги шаар азыр Вирсавия деп аталат.

Ал эми Исав болсо кыркка чыкканда хеттик эки аял алды. Бирок Исхак менен Рабига бул келиндеринен көп убайым жешти.

*Жакыптын агасын алдап, тунгучтук укунгун сатып алышы
(27:1-29)*

Исхак абдан карып, көзү көрбөй калды. Ошондо улуу баласын чакырып алып мындай деди:

— Уулум, мен карыдым, өлөөр күнүм белгисиз. Бачымыраак курал-жарагыңды ал да илбээсин атып келип, сүйгөн тамагымды жасап бер, өлө элегимде сага батамды берип калайын.

Рабига тыңшап турган. Улуусу талаага кетээр менен укканын Жакыбына айтып берди.

— Эми, балам, тилимди ал, — деди Рабига Жакыпка, — короого барып, семиз улактан экини апкел. Мен атаң сүйгөн тамакты жасайын. Сен астына апарып, өлөөр алдында батасын алып кал.

— Агам Исав түктүү адам, а мен болсом сыйдамын да? Кокус, сыйпалап калса, калпым чыгып, алдында алдамчы болсомчу? Батасын эмес каргышын алып калбайын, — деди Жакып коркуп. Энеси ага:

— Каргыш-балакетинди мен алайын, тил алып, айтканымды апкел! — деди.

Жакып энесинин тилин алып, айтканын апкелди. Рабига чалынын сүйгөн тамагын жасады. Анан Жакыпка үйүндө илинип турган улуу уулунун сый кийимин кийгизип, колу-мойнуна улактын терисин ороду да тамакты колуна карматып, атасынын үстүнө киргизди.

— Атаке, — деди Жакып босогону аттап. Исхак:

— Атаң айлансын, кайсы баламсың? — деди бүшүркөп.

— Тун уулуңуз Исавмын, айтканыңызды аткардым. Туруп, илбээсинимди жеп, батаңызды бериңиз.

— Тез эле атып келе калдыңбы, балам? — деди Исхак шекший. Жакып:

— Анткени сиз сыйынган Теңир алдыма салып берди, — деди.

— Жакын келчи балам, Исавымсыңбы же жокпу сыйпалап көрөйүн.

Жакып жанына барды. Исхак сыйпалап көрүп: "Кудая тообо, дабышы Жакыптыкы да колдору Исавдыкындай", — деп кобуранып алды да:

— Уулум Исав сенсиңби? — деп сурады дагы бир мертебе. Жакып:

— Ооба, — деп жооп берди.

— Анда апкел, айланайын, илбээсиниңди жеп, батамды берейин.

Жакып атасынын алдына энеси даярдаган тамакты апкелип койду. Атасы берген тамагын жеп, шарабын ичип бүттү да:

— Уулум, келип, бетимден сүйчү, — деди. Жакып басып барып, бетинен өпкөндө, атасы анын үстүндөгү Исавдын кийиминин жытын сезип, мындай деп батасын берди:

“Теңирдин батасы тийген,

Талаанын жытындай болгон

Айланайын жытыңдан.

Кудайым сени жамгырдан,

Берекелүү жеринен,

Эгин менен ширеден

Кем кылбасын ылайым!

Калктар сенин алдыңда,

Кызмат кылып турушсун!

Элдер сенин алдыңда,

Бүгүлүп, таазим этишсин!

Агайын-туугандарыңдын

Бийлей турганы болгун,

Боордошторуң баш ийсин!

Сага наалат айткандар,

Өздөрү наалатка калсын,

Сага алкыш айткандар,

Өздөрү алкышка тунсун!”

*Пайдасыз өкүнүч
(27:30-40)*

Жакып атасынын алдынан чыгаар менен талаадан Исав келди. Ал да тамак жасап, атасынын алдына апкелди да:

— Ата, турунуз, илбээсинимди жеп батаңызды бериңиз, — деди эч нерседен бейкапар.

— А кимсиң сен?

— Тун уулун Исавмын.

Исхак селт элтп, катуу чочуп кетти.

— Кокуй, анда сенин алдыңда илбээсин апкелген ким эле? Мен анын бергенин жеп, батамды берип койбодумбу? Эми батам анын үстүндө калды.

Ошондо Исав:

— Ата, мага да батаңызды бериңиз, — деп туталанып ыйлап жиберди.

А бирок атасы:

— Иниң куулук менен келип, сага бере турган батамды алып кетти, — деди.

— Аты бекеринен Жакып* эмес экен анын, ал мени эки ирет сызга отургузду. Адегенде туңгучтук укугумду, эми болсо мага тийиштүү батаны алдап алды, — деди Исав, ичи өрттөнүп, — ата, чындап эле мен үчүн батаңыздан калтырган жоксузбу?

— Алда балам ай, мен аны сага бий кылып, бардык агайындарын кол алдына бердим. Эгин менен ширеге карк бол дедим. Эми сага эмнени берейин?

— Атаке, батаңыз бирөө элеби?

Исав өңгүрөп, ыйлап жиберди. Ошондо Исхак ага мындай деди:

"Ээ балам, сен жер соорусунан оолакта, көк шүүдүрүмүн көрбөй, алыс жакты мекендейсиң. Кылычың менен жан багып, иниңе кызмат кыласың. Бирок бир убактарда саатың келет. Ошондо башыңа катылган ноктону, силкип таштайсың".

*Алдамчылыктын алгачкы жемиши
(27:41-46)*

Исав ошондон баштап, Жакыпты жек көрүп калды. "Атамдын көзү өтөөр кез келатат, ошондо аны өлтүрөм", — деди ал. Бул сөз Рабигага жетип, ал Жакыбын чакыртып алды да: "Агаң көзүңдү тазалайм деп коркутуп жатат. Эми, балам, тилимди ал, тезирээк Карандагы агамкына кач. Агаңын ачуусу тарап, сенин ага кылган ишинди унутканча, ошонукунда жашай тур. Кийин киши жиберип, алдырып алам. Бир күндө экөөңдөн тең ажырап, көзүмдү кашайткым келбейт?" — деди.

*Каранга сапар
(28:1-9)*

Исхак Жакыпты чакырып алып, батасын берди да "канандыктардан аял алба!" деп катуу эскертти. "Месопотамиядагы таятаңкына барып, таякең Лабандын кыздарынан ал, — деди ал, — кудуреттүү Кудай жалгап, укум- тукумуңду көбөйтүп, көп улуттардын түп атасы кылсын. Ибрайымга берген батасы сага жана сенин урпактарыңа тийип, азыр бөтөн адам болуп жашап жаткан жердин ээси бол".

Ошентип, Исхак баласын жолго салды. Исав болсо мунун баарын байкап турган. Жакып ата-энесинин тилин алып, Месопотамияга кеткенин да көрдү. Атасынын сөзүнөн канандык аялдарды жактырбаганын билди. Анан Исмайылга барып, эки аялынын үстүнө анын кызын алды.

*Жакыптын түшү жана Кудай менен биринчи жолугуусу
(28:10-22)*

Күн батканда, Жакып бир жай таап, таш жазданып, жата кетти. Түшүнө жерден көккө чейин жетип турган шаты кирди. Кудайдын периштелери аны менен чыгып-түшүп жатыптыр. Анан ошол шатынын жанында турган Теңирди көрдү. Ал Жакыпка мындай деди: "Мен — Теңирмин, атаң Ибрайым менен Исхактын Кудайымын. Жаткан жериңди сага жана урпактарыңа берем. Тукумуң кумдай көп болуп, төрт тарапка жайылат. Сен жана сенин урпактарың аркылуу мүлдө адамзатка батам тиет. Мен сага жар болуп, кайда болбо — коргойм, кийин сени ушул жерге кайра алып келем. Убадамды орундатмайын сени калтырбайм".

Жакып ойгонуп кетип: "Бул жерде Теңир бар экенинде шек жок, а мен билбептирмин! Бул жер касиеттүү жер экен, биерде Кудайдын үйү бар экен, көккө кире турган эшик экен", — деди эси чыгып.

Эртеси кулан өөк туруп, жазданган ташын эстелик катары койду да үстүнө май куйду. Ал жерди Бетель атап, анан мындай деп сөз берди: "Эгер Кудай мага жар болуп, ушул сапарымда аман сактап, ичер тамагым менен киер кийимимден аздыртпай, үйүмө аман келсем, анда сыйынчу Кудайым — Теңир болот. Эстелик

катары койгон мына бул ташты ага табына турган жай кылам. Теңир, ошондо мага берген нерсеңдин бардыгынан ондон бирин сага берем".

Жакыптын таякеси Лабандын үйүнө келиши
(29:1-14)

Жакып күн чыгыштагы өлкөгө келип, талаадагы кудукту тегерете жуушап жаткан үч короо койго туш болду. Койчулар малы түгөл чогулганда кудуктун оозундагы килейген ташты жылдырып, малын суугарып алып, кайра ордуна коюп коюшчу.

— Бурадарларым, кай жерден болосунар? — деп сурады Жакып чабандардан.

— Каранданбыз, — дешти бир ооздон.

— Нахордун Лабан деген баласын тааныйсыңарбы?

— Ооба, тааныйбыз.

— Күүлүү-күчтүүбү?

— Күүлүү-күчтүү, сак-саламатта. Тигине, кызы Рахила коюн айдап келе жатат.

— Али күн эрте го, койлорду жыйнай турган маал боло элек. Суугарып алып, дагы жая түшкүлө!

— Койлор түгөл жыйылып, кудуктун оозун ачмайынча суугара албайбыз.

Жакып койчулар менен сүйлөшүп жатканда жайган коюн айдап Рахила келип калды. Жакып таякеси Лабандын кызы менен малын көргөндө, кудуктун оозундагы ташты жылдырып, аларга суу ичкизди. Анан Рахиланы бетинен сүйүп, буркурап ыйлап, ким экенин айтты. Кыз жүгүрүп барып, муну атасына жеткирди. Атасы жээнинин кабарын угаары менен алдынан тосо чыгып, бооруна кысып, бетинен өөп, үйүнө алып кирди. Жакып ага болгон ишти айтып бергенде: "Бир боорум келиптир" деп жадырап жайнап кабыл алды.

Жакыптын Лабанга Рахила менен Лия үчүн өтөгөн кызматы
(29:15-30)

Арадан бир ай өттү. Бир күнү Лабан Жакыпка:

— Жээним, тууганым болгонун үчүн бекер иштешиң керекпи? Айтчы, акыңа эмне берейин? — деди.

Лабандын Лия, Рахила атуу эки кызы бар эле.

Лия анча сулуу эмес болсо, Рахиласы ай-чырайлуу, мүчөсү келишкен татынакай кыз эле. Ошондуктан Жакып Рахилага көңүлү түшүп, Лабанга:

— Кичүү кызыңыз үчүн жети жыл иштеп берүүгө даярмын, — деп жооп берди.

— Жаттан көрө сага бергеним дурус эмеспи, мейли, үйүмдө жашай бер.

Жакып Рахила үчүн жети жыл кызмат өтөдү. Ал Рахиланы сүйгөндүктөн, бул жылдар тез эле, зымырап өтүп кетти. "Таяке, — деди ал ошондо Лабанга келип, — мөөнөтүм бүттү, эми колуктумду бериңиз, үйлөнгүм келип жатат". Лабан элдин баарын чакырып, күтүрөтө той берди. Кеч киргенде Рахиланын ордуна Лиясын жетелеп келип, Жакыптын үстүнө киргизди. Кызына өз күнү — Зельфаны күндүккө берди. Таң атканда Жакыптын жанындагы Лия болуп чыкты! Ошондо ал Лабанга жетип келип:

— Бул эмне кылганыңыз? Сизге Рахила үчүн кызмат кылбадым беле? Эмнеге мени алдап койдунуз? — деди.

— Биздин салтыбыз боюнча улуусунан мурда сиңдисин күйөөгө берүүгө болбойт. Мейли, Лиянын келиндик жумалыгы бүтсүн, анан Рахиланы да беребиз. Бирок ал үчүн дагы жети жыл иштеп берүүгө тийишсиң!

Жакып буга көнүп, бир жума Лия менен болгондон кийин Рахилага үйлөндү. Лабан бул кызына да ВКудай деген күнүн кызмат кылууга кошуп берди. Жакып Лияга караганда Рахиланы көбүрөөк сүйчү. Ал үчүн дагы жети жыл таякеси Лабанга кызмат өтөдү.

Жакыптын урпактары
(29:31-30:24)

Теңир күйөөсү анчейин сүйбөгөнүн көрүп, Лияга ырайым кылды. А Рахила болсо төрөбөс аял эле.

Лия кош бойлуу болуп, уул төрөдү. "Теңир башыма түшкөн азапка назарын салды, эми эрим мени сүйө турган болот", — деп биринчисин Рувим атады. Экинчисин төрөгөндө: "Сүйүктүү жары эмесмин деп зарлаганымды угуп, Теңир муну да берди", — деп анысын Ысман атады. Үчүнчүсүн төрөгөндө: "Күйөөм мага эми жабышат, анткени мен ага үч уул төрөп бердим", — деп мунусун Левий атады. Төртүнчүсүн төрөгөндө: "Эми Жаратканды мактайм", — деди. Ошондуктан анын аты Яхуд коюлду. Ушундан кийин төрөтү токтоду.

Рахила өзү төрөбөс болгондуктан эжесине көз артып:

— Мага бала бербесеңиз өлөм! — деди Жакыпка бир күнү.

— Мен сени туубас кылган Кудай таала белем! — деди Жакып буга кыжыры кайнап.

— ВКудайны караңызчы, — деди Рахила ошондо — ал менин күнүм, ошо менен жатыңыз, ал тиземе төрөп берип, андан балалуу болуп алайын.

Ошентип Рахила күнүн эрине алып берди. Күнү Жакыпка эки уул төрөдү. Биринчисин төрөгөндө Рахила: "Теңир мен үчүн ортого түшүп, зарымды угуп, мага уул берди", — деп анын атын Дан койду. Экинчисин төрөгөндө: "Эжем менен таймашып, аны жеңип алдым", — деп, аны Неффалим атады.

Лия да өзү төрөбөй калганда эрине күнүн салып берди. Ал да Жакыпка эки уул төрөдү. Биринчисин төрөгөндө Лия: "Бул не деген бакыт!" — деди да, аны Гад атады. Экинчисин төрөгөндө: "Мен таалайлуумун, эми аялдар мени бактылуу деп аташат", — деп аны Ашыр атады.

Оруу-жыюу маалынын бир күнү Рувим талаадан ышкы алмасы деп атала турган жемишти таап алып, энесине апкелди. Муну төрөбөй жүргөн Рахила көрүп калып, Лиядан:

— Уулуң апкелген жемишти мага берчи, — деп суранды.

— Күйөөмдү ээлеп алганың аз келгенсип, эми баламдын алмасына асылдыңбы! — деди Лия чуучуңдап. Рахила:

— Мейли, анда балаңдын алмасы үчүн Жакып ушул түнү сени менен жатсын, — деди алмадан көзү өтүп.

Жакып кечке маал талаадан кайтканда Лия алдынан чыгып: "Сиз бүгүн меникинде болосуз, анткени уулум апкелген махабат алмасына сизди сатып алдым", — деп, аны үйүндө алып калды. Кудай Лиянын тилегин орундатып, кош бойлуу кылды. Ал бешинчи уулун төрөгөндө: "Күнүмдү күйөөмө алып бергеним үчүн Кудай мага сыйлык берди", — деп аны Иссахар¹⁷ атады. Ушундан соң дагы бир уул төрөдү. "Жараткан мага эң сонун белек берди, эми эрим меникинде жашайт, анткени мен ага алты бала төрөп бердим", — деп аны Завулон атады. Алтынчысынан кийин кыз төрөп, Дина атады.

Кудай Рахиланы эстеп, төрөбөстүктөн айыктырды. Рахила уул төрөп: "Шерменделигимди Кудайым алып таштады, Теңирим мага дагы уул берет", — деп аны Жусуп атады.

Жакыптын байлыгы
(30:25-43)

Жусуп төрөлгөндөн кийин Жакып Лабанга мындай деди:

— Эми, таяке, үй-бүлөмү алып, өз жериме кетүүгө уруксаат бериңиз. Үй-бүлөм үчүн кылган кызматымды билесиз.

— Жээним, эгер көңүлүңдү тапкыдай бир жакшылык кылган болсом, кал деп суранам! Сен үчүн Теңир мени ырыс-кешиктүү кылып атканын байкап жүрөм. Айтчы, кылган кызматың үчүн канча төлөп берейин? — деди Лабан аны кое бергиси келбей.

— Сизге кылган кызматымды билесиз. Мага чейин малыңыз аз гана эле, эми кандай көбөйгөнүн көрүп турасыз. Менин келишим менен сизди Теңир жалгады. Эми мен өзүмүн үй-бүлөм үчүн да иштешим керек да.

— Айтчы, сага эмне берейин?!

— Эч нерсе бербей эле коюңуз. Бир шартымды аткараңыз эле кайрадан коюңузду багып берем. Бүгүн короолоруңузду аралап, темгил, ала кой-эчки менен кара козуларды бөлүп коеюн. Мындан ары ушундай мал менин кызмат акым болсун. Кийин менин кызмат акымды көргөнү келгениңизде, менден мала эмес эчки менен кара эмес кой чыкса, демек уурдалган.

Сиздин алдыңызда актыгымды ошентип текшерсеңиз болот.

— А макул, айтканыңдай болсун.

Лабан ошол күнү жогоруда айтылган малды бөлүп, балдарына берди да, Жакыптан үч күндүк жолдой жерге көчүп кетти. Жакып болсо анын калган малын багып кала берди.

Жакып куут маалында терек, бадам жана чынардан жаш чыбык кыйып алып, ар-ар жерин агарта аарчып, мал суугарган аштоолорго салып койду. Мал чыбыктарды карап суу ичиш, ошол эле жерде жалгашкандыктан темгил, ала төлдөй башташты. Жакып бул төлдү Лабандын малынан бөлөк кармап, төмөн жакка айдап турду. Ар дайым куут убагында тың мал келсе аштоого чыбык салып, начар мал келсе салчу эмес. Натыйжада малдын тыңы Жакыпка калып, начары Лабанга тийип турду. Ушундай жол менен Жакып абдан байып кетти. Артын төрт түлүк мал басып, кул-күндөрү көбөйдү.

Жакыптын Кудай менен кездешүүсү жана Лабандан жашыруун качып чыгышы
(31:1-18)

Бир күнү Жакып Лабандын балдарынын: "Атабыздын жыйган-тергенин шылып алып, байып кетти", — дешкенин кулагы чалып калды. Лабандын кабагы да баштагыдай болбой калганын байкады. Ошол убакта Теңир ага: "Ата-журтуңа кайт, мен жаныңда болом", — деди.

— Атаңардын кабагы башкача болуп калыптыр, бирок атамдын Кудайы дайыма жанымда, — деди Жакып эки аялын жайытка чакыртып алып. Атаңарга болгон күчүмдү үрөп, кызмат кылганымды өзүңөр деле билесиңер. Ал болсо мени алдап, эмгек акымды он жолу алмаштырды. Бирок Кудай анын мага кыянаттык кылуусунан сактады. "Темгил мал сеники болсун" дегенде малдын баары темгил төлдөп, "ала-буласы сеники болсун" дегенде баары тең ала-була төлдөдү. Мына, Кудай өзү атаңардын малын алып, мага берип салды. Бир жолу куут маалында түш көрдүм. Түшүмдө эчкилерге секирген текелердин баары темгил, ала экен. Анан Теңирдин Периштеси мага: "Карачы, текелердин өңүн: баары темгил, ала, анткени Лабандын сага кылган иштеринин баарын көрүп турам. Мен Кудаймын, Бетелде сен эстелик ташка май куюп, мага убада кылгансың. Эми, сен бул жерден чык да мекениңе кайт!" — деди.

— Атабыздын бизге сеп катары берээр эч нерсеси жок. Бизди жаттай көрдү! Калыңдан түшкөн акчаны болсо жеп алды! Ошондуктан атабыздан Кудай алып койгон мүлк бизге жана балдарыбызга тийиштүү. Эми сиз Кудайдын айтканын кыла бериңиз, — дешти ага Рахила менен Лия. Ошондо Жакып үй-бүлөсүн төөгө мингизип, тапкан-ташыганынан түк калтырбай алып, атасы Исхакка баруу үчүн дарыяны кечип өтүп, Галаад тоосуна бет алды.

Куугун
(31:19-42)

Жакып жолго чыкканда Лабан кой кыркынга кеткен болчу. Ошондон пайдаланып, Рахила атасынын буркандарын уурдап кетти. Жакып болсо, кетерин айтпай арамейлик Лабандын жүрөгүн уурдап кетти. Анын кеткени Лабанга үч күн өткөндөн кийин жетти. Угаары менен туугандарын алып, Жакыптын артынан сая түшүп, Галаад тоосунда тигилген чатырынын үстүнөн чыкты. Ал да ошол жерге чатырын тикти. Ошол түнү Кудай Лабандын түшүнө кирип: "Жакыпка жаман-жакшы сөз айтып, опузалаба!" — деди. Бирок Лабан эртеси күнү Жакыпка мындай деп күпүлдөдү:

— Ээ ботом, бул эмне кылганың? Мени алдап, кыздарымды олжологонсуп алып кеткениң эмнең? Жашыруун жыла качып, айтпай кеткениң кандай? Шаан-шөкөт менен узатат элем го? Коштошоордонеберелерим менен кыздарымдын бетинен

сүйүп калгангада мүмкүнчүлүк бербедиң. Мунуң — акылсыздык. Атаңардын Кудайы кечээ түшүмө кирип: "Жакыпка өйдө-төмөн сөз айтпа!" деген, болбосо силерге жамандык кылып коюуга деле күчүм жетет. Атаңдын үйүн катуу сагыныптырсың, өзүң эле кете бербейт белең, менин буркандарымды кытып алганың эмнең?

— Кыздарыңызды алып коер бекенсиз деп корктум, — деди Жакып ага, — туугандарыбыздын көзүнчө карап чыгыңыз, буркандарыңыз кимден табылса, аман калбасын. (Жакып Рахиланын кытып алганын билген эмес эле.)

Ошентип, Лабан Жакыптын, Лиянын, эки күндүн, Рахиланын чатырларын тинтип, буркандарын таппады. Анткени Рахила аларды төөнүн чомуна катып, үстүнөн минип алган. Атасы жанына келгенде: "Таксыр, кечириңиз, ооруп атам, ордуман тура албайм", — дей салды.

Лабан издеп-издеп таппаганда, Жакыптын ачуусу келип, аны менен үрпөңдөшө кетти.

— Не жазыгым, не күнөөм үчүн мынча артымдан сая түштүңүз!? Буюмдарымдын баарын карап чыгып, сизгетандык бир нерсетаптыңызбы!? Кана, туугандардыналдында көрсөтүңүзчү! Ортобузда калыс болуп беришсин. Жыйырма жылдан бери кызматыңызды кылдым, бала салган мал болбоду, коюңуздан жебедим, жырткыч тытканын алдыңызга апарбадым — мындайлар менин чыгашам болуп турду. Күндүз жоголсо да, түндө жоголсо да, менден доолап алып турдуңуз. Күндүз — ысыктан, түндө — сууктан куурап, уйкумдан бездим. Сиздикинде жыйырма жылым ушундай өттү. Он төрт жыл эки кызыңыз үчүн, алты жыл малыңыз үчүн кызмат кылдым, а сиз болсо кызмат акымды он мертебе алмаштырдыңыз. Эгер атам Ибрайымдын Кудайы, Исхактын Коргоочусу жар болбогондо мени кур кол кое берет элеңиз. Бирок Кудай башыма түшкөн мүшкүл менен кылган мээнетимди көрүп, таламымды талашты.

Жакып менен Лабандын келишими

(31:43-55)

Ошондо Лабан:

— Аялдарың — менин кыздарым, балдарың да, малың да меники. Көзүң көрүп тургандын баары мага караштуу. Эми кыздарым менен алар төрөп берген неберелериме бир нерсе кыла алмак белем? Кой, андан көрө кел, экөөбүз келишим түзөлү. Бул келишим экөөбүздүн ортобузда күбө болсун, — деди. Ошондо Жакып бир ташты алды да эстелик катары ошол жерге орнотуп койду. Анан туугандарына карап:

— Таш терип келгиле, — деди. Туугандары таш терип келишип, дөбө кылып үйүштү да үстүндө олтуруп алып, баары чогуу тамактанышты. Лабан бул дөбөнү "Кепил Дөбө" деп, ал эми Жакып болсо "Күбө Дөбө" деп атады.

— Бүгүнтөн баштап экөөбүздүн ортобузга ушул таштөбө күбө, — деп, Лабан аны Галаад деп атап койду. Лабан:

— Экөөбүз бири-бирибизден кеткен соң Теңир экөөбүздүн тең үстүбүздөн кароол болуп турсун! Эгерде менин кыздарымды жакшы карабай, үстүнө аял алсаң, экөөбүздүн ортобузда адам болбосо да дөбөдөн Теңирдин карап турганы эсиңде болсун! — деди. Ошондон улам бул дөбө "Кароол мунарасы" деп да аталат. Лабан Жакыпка дагы мындай сөздөрдү айтты:

— Мына, ташдөбө менен мен орноткон эстелик ортобузда турат. Арам ой менен ушул таштөбөдөн мен сен жакка аттабайың, сен мен жакка аттаба. Бул экөө ошого күбө болушсун. Ибрайым менен Нахордун жана алардын ата-бабаларынын Кудайы ортобузда сот болсун.

Ошондо Жакып атасы Исхак ыйбаа кылган Кудайдын атынан ант берди. Анан тоонун башында курмандык чалып, туугандарын чакырып, кудайы берди. Баары ичип-жешип, ошондо түнөп калышты.

Таң сүргөндө Лабан ордуна туруп, неберелери менен кыздарынын бетинен өөп, батасын берди. Ушундан соң үйүнө кайтып кетти.

Исавка Жакып келатат деген кабардын жетиши
(32:1-22)

Жакып өз сапарын андан ары улантты. Жолдон ага Кудайдын периштелери жолукту. Аларды көргөндө: "Бул жерде Кудайдын үйү бар экен" деп, ошол жерди "Кудайдын Үйү" деп атап койду.

Жакып андан ары Сеир жергесиндеги Эден аймагында жашаган агасы Исавка алдынан чабарман жиберип:

— Силер менин таксырыма мындай дегиле: кулуңуз Жакып сизге салам айтты. Ушул кезге чейин Лабандыкында турдум.

Көп сандаган төрт түлүк малым, кул-күндөрүм менен кайтып келатам. Ошондуктан таксырымдын алдында ырайым табайың деген ниетте алдыңыздан өтүп коюу үчүн чабарман жиберип отурам, — деп айттырды. Чабармандар Жакыпка кайта келип:

— Агаңыздын алдына бардык. Ал жанына төрт жүз кишини алып, сизге карай келе жатат, — дешти. Жакыптын жаны чыгып, жүрөгү оозуна тыгылды. Дароо адамдары менен малын экиге бөлүп, эки жакка жайгаштырды. "Исав кол салып, бир бөлүгүн жок кылса, экинчиси аман калат" деп ойлонду ал.

— Аталарым Ибрайым менен Исхактын Кудайы! Мени "киндик каның тамган ата-журтуңа кайт, мен сага жакшылык кылам" деген Теңир. Мендей кулуңа кылган ырайымың менен жакшылыктарыңдын эч бирине мен татыксызмын, анткени мына бул Иордан дарыясын куу таяк кармап кечип өттүм эле, эми мына, эки короо малдуу болуп кайтып баратам. О Теңир, мени агамдын колунан куткарагөр, мен андан корком, өзүмө кошуп, бүт үй-бүлөмдү кырып салбасын. Мен сага жакшылык кылып, сенден тараган урпактардын санын деңиз жээгиндеги санаса сан жеткис кумдай көп кылам деп өзүң айткансың, — деп жалбарды Жакып. Анан ошол жерде түнөп калды. Ушундан соң эки жүз эчки, жыйырма теке, эки жүз кой, жыйырма кочкор, ботолору жанында чуркаган отуз саан төө, кырк уй, он өгүз, жыйырма ургаачы, он айгыр эшекти малынан бөлүп алып, агасы Исавка тартуу иретинде жөнөттү. Үйүр-үйүргө бөлүп, ар бир үйүрдү кулдарына өзүнчө дайындап:

— Алдыман жөнөгүлө да үйүр менен үйүрдүн ортосунан аралыкты кармагыла, — деди. Биринчи кулуна:

— Агам Исав алдыңан жолугуп: "Кимдин кулусуң? Кайда баратасың? Айдаган малың кимдики?" деп сураганда: "Кулуңуз Жакыптыкы. Булар таксырым Исавка жиберген анын тартуусу. Өзү артыбыздан келе жатат" де, — деп буюрду. Мал айдаган экинчи, үчүнчү, жана башка кулдарынын баарына ушул сөзүн айтып чыкты. "Исавка жолукканыңарда ушундай дегиле. Кулуңуз Жакыптын өзү да артыбыздан келе жатат дегиле", — деп айтып чыкты. Мындай кылганынын себеби ал ичинен: "Алдыман жиберген тартууларым менен жүрөгүн жибитип, көңүлүн алайын да анан жүз көрүшөйүн, балким мени кабыл алаар" деп ойлогон эле. Ошентип анын белектери алдынан жөнөдү, өзү болсо ошол түнү журтта түнөп калды. Бирок түн ичинде ойгонуп, эки аялын, эки күңүн жана он бир баласын алып, Явок өзөнүнүн аркы жээгине өткөздү. Алардын артынан колунда болгон нерсесинин баарын алып өттү да өзү жалгыз калды.

Жакыптын Кыдыр менен төртүнчү ирет кезигиши жана Исраил атка конушу
(32:24-32)*

Жалгыз калган Жакып менен кимдир бирөө таң атканга чейин күрөшүп чыкты. Жеңе албай баратканын көрүп, жамбашын чыгара сокту. Анан Жакыпка:

— Кое бер мени, карачы таң атып кетти, — деди.

— Батаңды бермейин кое бербейм, — деди Жакып тырышып. Тиги:

— Атың ким? — деди.

— Жакып.

— Мындан ары атың Жакып эмес, Исраил* болот, анткени сен Кудай менен күрөштүң, эми адамдарга үстөмдүк кыласың, — деди баягы. Ошондо Жакып да андан:

— Сен да атыңды айт! — деп сурады. Тигил:

— Менин атымды билип эмне кыласың, — деди да Жакыпка ошол жерден батасын берди. "Мен Кудайдын жүзүн көрсөм да аман калдым" деп, Жакып ошол жерди "Кудайдын жүзү" атады. Жакып жамбашынан сылтып, "Кудайдын жүзүнөн" өтүп баратканда күн чыкты. Ошол себептен Исраилдин урпактары бүгүнкү күнгө дейре малдын жамбашынын тарамышын жешпейт, анткени Жакып менен күрөшкөн баягы Кудурет анын жамбашындагы тарамышка колун тийгизип койгон эле.

Жакыптын Исав менен элдешүүсү
(33:1-20)

Жакып алды жагына көз чартырып, агасы Исавдын төрт жүз адам менен келе жатканын көрдү. Ошондо балдарын Лияга, Рахилага жана эки күңүнө бөлүп берди да күндөрүн балдары менен алдыга, Лияны балдары менен ортого, ал эми Рахила менен Жусупту арт жакка жайгаштырды. Өзү болсо алдыга чыгып, агасынын алдына келип, башын жерге жеткизе ийип, жети ирет жүгүндү. Ошондо Исав Жакыптын алдынан тосо чуркап, мойнунан кучактап, бетинен өпкүлөп, экөө тең шолоктоп ыйлашты. Анан Исав Жакыптын артындагы аялдары менен балдарын көрүп:

— Булар кимдериң? — деп сурады. Жакып:

— Кудайдын кулуңузга белек эткен балдары, — деп жооп берди. Ошондо күндөр балдары менен басып келип таазим этишти. Алардын артынан Лия да балдары менен келип таазим кылды. Акырында Жусуп менен Рахила да келип, таазим этишти. Ошондо Исав:

— Менин жолуман жолуккан күтүрөгөн малың эмне үчүн? — деди. Жакып:

— Таксырым сиздин алдыңызда ырайым табуу үчүн, — деп жооп берди.

Исав:

— Боордошум, менде көп, өзүмө жетет, сеники сенде эле калсын, — деди.

— Жок, алдыңыздан ырайым тапкан болсом, сунган белегимди алып коюңуз, анткени мен сиздин жүзүңүздү көргөндө Кудайдын жүзүн көргөндөй болдум. Сиз мени жылуу кабыл алдыңыз. Эми менин берген батамды кабыл этип коюңуз, анткени Кудайым мага ырайым этип, баарын берди, — деп, Жакып агасын көндүрдү. Исав анын тартуусун кабыл алды да:

— Эми жөнөйлү, мен алдыңан барайын, — деди. Жакып:

— Таксырым, балдардын жаш, бодо малым менен кара малымдын саамал экенин көрдүңүз, катуу айдап жөнөсөк малдын баары бир күндүн ичинде кырылып калат. Ошондуктан, сиз бара бериңиз, а мен болсом мал менен балдардын басыгына жараша акырын басып, Сеирден жолугушайын, — деди. Исав:

— Жанымдагы адамдардын бир нечесин сага калтырайын, — дегенде Жакып:

— Мунун кандай кереги бар? Таксырымдын көңүлүн тапсам эле болгону, — деп жооп берди. Ошентип Исав ошол эле күнү өз жолуна түшүп, Сеирге кайтып кетти. Жакып болсо Суккот тарапка барып, өзүнө үй, малына короо салды. Ушундан улам ал жер "Короо" аталып калган.

Кийин Месопотамиядан аман-эсен кайтып, Кanan жергесиндеги Шехем шаарына келди да анын дарбазасынын алдына жайгашты. Шехемдин атасы Еммордун балдарынан жүз күмүш теңгеге ошол жердеги талаанын бир бөлүгүн сатып алып, чатырын тикти. Анан курмандык чалчу жай куруп, аны "Исрайылдын Кудай тааласы" деп атады.

Зордук
(34:1-31)

Бир күнү Лиянын Жакыпка төрөп берген Дина аттуу кызы ошол жердик кыздар менен таанышсам деген максатта сыртка чыкты. Ошол жердин акими — Евейлык Еммордун баласы Шехем алдынан чыгып, аны кармап алып зордуктап салды. Динага ашык болуп, жаны жармашып калган ал кыздын көңүлүн таба сүйлөдү. Анан атасына барып "мага ушул кызды алып бер" деп суранды. Кызын Еммордун баласы бузуп койгону Жакыпка угулду. Бирок балдары талаада мал жайып жүргөндүктөн улам, алар келгиче эч кимге ооз ачпады. Ал эми Шехемдин атасы болсо Жакып менен сүйлөшкөнү алдына келди. Ошол убакта Жакыптын балдары да талаадан келип калышты. Иштин жайын укканда түнөрүшүп, абдан ачууланышты, анткени Шехем Жакыптын кызын бузуп, Исраилдин абийирин төктү. Бул туура эмес иш эле. Еммор сөз баштап:

— Кызыңарга баламдын көңүлү түшүп калыптыр, эми кызыңарды бергиле. Кудасөөк бололу, ынтымакта жашайлы. Жер болсо кенен, чарба күтүп, ээлик кылгыла, — деди. Шехем болсо:

— Көңүлүңөрдү тапсам эле болгону, айтканыңарды берейин, калыңын канча деп бычсаңар макулмун, кызды эле берсеңер болду, — деди. Ошондо Жакыптын балдары Шехем менен Емморго митайымдык менен жооп беришти. Анткен себеби алардын карындашынын абийирин тепселеп кетпедиби Шехем.

— Жок, андай кыла албайбыз, сүннөткө олтургузулбаган адамга карындашыбызды бере албайбыз, бул биз үчүн уят иш. Силер да бизге окшоп, бардык эркек аттууңар сүннөткө олтурганда гана макулдугубузду беребиз. Анан кыз алып, кыз беришип, куда-сөөк бир эл, бир журт болуп, чогуу жашайбыз. А эгер айтканыбызга көнбөй, сүннөткө олтурбасаңар, кызыбызды алабыз да кетип калабыз.

Бу сөздөр тигилерге жагып калды. Атасынын эң сыйлуусу болгон жаш жигит Жакыптын кызына ашык болуп калгандыктан айткандарына буйдалбастан макул болду. Анан атасы экөө шаардын дарбазасына келип, андагы жашагандарга:

— Бул адамдардын бизге жаман ою жок экен. Жерибизге келип, чарбасын жүргүзө беришсин, жер кенен эмеспи. Кыз алып, кыз беришип, туугандашалы. Бирок баарыбыз алар сыяктуу сүннөткө олтурсак кана алар биз менен жашап, бир эл, бир журт болууга макул болушат экен. Биз менен бирге турса малы-мүлкүнүн баары биздики болот да. Айтканына көнсөк эле болду, биз менен калышат, — дешти. Шаар дарбазасынан кирип-чыккандардын баары алардын тилин алып, сүннөткө олтургузулушту. Үч күндөн кийин баары ооруп жатканда Динанын агалары — Жакыптын эки уулу Ысман менен Левий кылычтарын алып, тайманбастан шаарга кол салып, эркек аттуунун баарын кырып салышты. Еммордун өзүн да, баласы Шехемди да өлтүрүшүп, анын үйүнөн Динаны алып чыгып кетишти. Жакыптын башка балдары өлтүрүлгөндөргө келип, карындашын бузганы үчүн шаарды тоноп кетишти. Бодо малы болобу, кара малы болобу, эшеги болобу, шаардагы, талаадагысынын баарын айдап кетишти. Бардык байлыктарын олжолоп, балдарын, аялдарын туткундап, үйлөрүндөгү дүнүйөсүнүн баарын тоноп кетишти. Бирок Жакып Ысманменен Левийге:

— Силер фerezейлер менен канандыктарга мени жек көрүндү кылып, куураттыңар. Адамым болсо аз. Эгер булар чогулуп алып кол салышса, мени жеңип, үй-ичим менен тыптыйпыл кылат, — деди. Бирок алар:

— Эмне үчүн анда карындашыбызды сойкудай көрүп, намысын тебелеп тепседи, — деп жооп беришти.

Жакыптын Кудай менен бешинчи ирет кездешүүсү
(35:1-9)

Кудай Жакыпка:

— Жыйнал да Бетелге барып, ошерде жаша. Агаңдан качып баратканда көрүнгөн Кудайга курмандык чала турган жай кур, — деди. Ошондо Жакып үйүндөгүлөргө, жанындагылардын баарына кулактандырды:

— Алып жүргөн бөтөн кудайларды таштагыла да, тазалануу расмисинен өтүп, кийимиңерди алмаштыргыла. Бетелге барабыз. Ал жерде башыма мүшкүл түшкөндө зарымды угуп, сапарымда жар болгон Кудайга курмандык чала турган жай курам.

Колунда болгон чет элдиктердин бардык буркандарын, кулактарындагы сөйкөлөрүн Жакыпка беришти. Жакып аларды Шехемге жакын жердеги бир эмендин түбүнө көмүп салды. (Ушул күнгө чейин алардын кай жерде экенин эч ким билбейт). Анан Шехемден чыгып кетишти. Айлана-тегеректеги шаарларга Кудай коркунуч туудургандыктан Жакыптын балдарынын артынан сая түшүп кууганга дити барбады.

Жакып жанындагы бардык адамдары менен бирге Канан жергесиндеги Лузга (башкача айтканда Бетель) келди. Келип, курмандык чала турган жай куруп, ал жерди Эль-Бетель деп атап койду. Анткени так ушул жерден агасынан качып баратканда Кудайга жолуккан эле.

Ошол кезде Рабиганын баккан энеси каза болуп, сөөгү Бетелден бир аз ылдыйдагы эмендин түбүнө коюлду. Жакып аны "Ый Эмен" деп атады.

Жакыптын Кудай менен алтынчы жолку кездешүүсү
(35:9-15)

Месопотамиядан кайтып келгенден кийин Жакыпка Кудай кайрадан көрүнүп, батасын берди. "Сенин атың — Жакып. Бирок мындан ары Исрайыл болосуң", — деп, Жакыпты Исраил атка коңдурду. "Мен кудуреттүү Кудаймын, — деди ал Жакыпка, — өркөнүң өссүн. Сенден бир эл чыгат. Андан башка да көптөгөн башка элдердин атасы болосуң. Ибрайым менен Исхакка берген ушул жерди сага жана сенин урпактарыңа берем". Ушуну айтып, ал жерден көккө көтөрүлүп, көздөн кайым болду. Жакып Кудай менен сүйлөшкөн ошол жерге таштан эстелик коюп, үстүнө шарап куюп, май менен майлады да Бетель деп атады.

Рахиланын каза болушу
(35:16-21)

Анан Бетелден чыгып, сапарын улантышты. Ефрафага бир аз калганда Рахиланын ай-күнү жетип, төрөдү. Төрөтү абдан оор болду. Толготуп жатканда аначы кемпир:

— Коркпо, мунуң да уул, — деди. Жаны чыгып баратканда баланы Бенони деп атап кетти. Бирок атасы Бенжамин деп атады.. Ошентип Рахила каза болуп, Ефрафага бараткан жолдо сөөгү көмүлдү. Жакып бейитине эстелик курду. Ошол таш эстелик дале да турат.

Жакыптын балдары
(35:22-26)

Жакып ал жактан чыгып, Гадер мунарасынын арт жагына жетип, чатырын тигип, отурукташты. Ошол элде жашап жүргөндө Рубими ВКудай деген токолунун койнуна кирип, атасынын төшөгүн булгады. Бул иш Исраилге да жетти. Жакыптын он эки баласы бар эле:

Лиядан: тун уулу Рубим, андан кийинкиси Ысман, Левий, Яхуд, Иссахар жана Завулон.

Рахиладан: Жусуп менен Бенжамин.

Рахиланын күңү ВКудайдан: Дан менен Неффалим.

Лиянын күңү Зелфадан: Гад менен Асир. Булар Жакыптын Месопотамияда туулган балдары.

Исхактын дүйнөдөн кайтышы
(35:27-29)

Жакып Хеврон деп аталган Кириф-Арбадагы Мамреге, атасы Исхакка кайтып келди. Ибрайым менен Исхак бөтөн адамдар катары журттан журтка көчүп-конуп жашап турушкан жер ушул жер.

Исхак жүз сексенге чыгып, терең карып, өмүргө тоюп, о дүйнө кетти. Уулдары Исав менен Жакып анын сөөгүн жерге беришти.

Исавдын санжырасы
(36:1-19)

Исавдын санжырасы мындай:

(Исавдын урпактарынын дагы бир аталышы — Едом.) Исав канандыктардын кыздарына үйлөндү. Алар: хеттик Елондун кызы Ада, евелялык Сивеондун баласы

Ананын кызы Оливема жана Исмайылдын кызы, Навайофтун карындашы Васемаф.

Ададан Елифаз, Васемафтан Рагуил, Оливемадан Иеус, Иеглом жана Корей аттуу балалуу болду.

Булар Исавдын Канан жеринде көргөн балдары.

Бир күнү Исав аялдарын, уул-кыздарын, үйүндөгү кызматчыларынын баарын алды да, Канан жергесинде тапкан мал-мүлкүн түгөл жыйнап, иниси Жакыптын жанынан башка жакка көчүп кетти. Себеп дегенде алардын мал-мүлкүнүн көптүгүнөн жашаган жерине батпай калышты. Ошентип Исав Сеир тоосуна барып, отурукташты.

Сеир тоосунун койнунда жашаган едомдуктардын түп атасы Исавдын санжырасы бул:

Исавдын уулдары: Ада деген аялынан Елифас, Васемафа деген аялынан Рагуил төрөлгөн.

Елифаздан Феман, Омар, Цефо, Гафам жана Кеназ.

Елифаз Фамна деген токолунан Амалик аттуу бала көргөн. Исавдын Ада деген аялынан тарагандар ушулар.

Рагуилден Нахаф менен Зерах, Шамма менен Миза төрөлгөн. Булар Исавдын Васемафа деген аялынан көргөн балдары

Оливема деген аялынан болсо булар чыккан: Юс, Еглом жана Корей.

Исавдан чыккан уруу аксакалдары булар: тун уулу Елифаздан Феман аксакал, Омор аксакал, Сефо аксакал, Кеназ аксакал, Корей аксакал, Гафам аксакал, Амалик аксакал. Булар Едом жериндеги Елифаздын Ада деген аялынан көргөн уулдары.

Рагуилден тараган уруу аксакалдары булар: Нахаф аксакал, Зерах аксакал, Шамма аксакал, Миза аксакал. Булар Рагуилдин Едом жеринде Васемафтан көргөн балдары.

Оливемадан болсо төмөндөгү уруу аксакалдары төрөлгөн: Иеус аксакал, Иеглом аксакал, Корей аксакал. Ананын кызы Оливемадан көргөн Исавдын балдары ушулар.

Мына, Исавдан чыккан уруу аксакалдары ушулар. Булар жалпысынан Едом деп да аталат.

Сеирде жашаган жергиликтүү элдин санжырасы

(36:20-30)

Ошол жердин түпкү жашоочулары болгон Сеирдин Хорей деген жеринен чыккан кишинин балдары: Лотан, Шовал, Цивеон, Ана, Дишон, Эцер жана Дишан. Булар Едомдогу Сеирдин балдары хорейлердин уруу аксакалдары.

Лотандан Хори менен Геман чыккан; Лотандын Фамна деген карындашы болгон

Шовалдан Алван, Манахаф, Эвал, Шефо жана Онам.

Сивеондон: Аиа менен Ана. Ушул Ана, ээн талаада атасынын коюн кайтарып жүрүп, ысык суунун булагын таап алган.

Ананын балдары булар: Дишон менен Оливема. (Оливема — кызы.)

Дишондон Хемдан, Эшбан, Ифран жана Херан.

Эцерден Билган, Зааван жана Акан.

Дишандан Уц менен Аран.

Сеир жергесинде жашаган хоррейлердин уруу аксакалдарынын атын улуусунан тартып, атын атай кетсек, төмөнкүдөй: Лотан аксакал, Шовал аксакал, Сивеон аксакал, Ана аксакал, Дишон аксакал, Эцер аксакал, Дишан аксакал.

Исрайылга чейинки Едомдогу падышалар

(36:31-43)

Исраилдин тукумдары бийликке келгенге чейин Едом жергесин төмөнкү падышалар бийлеп турган:

Дингавалык Беордун баласы Бела. Ал өлгөн соң Босоралык Зерахтын баласы Иовав. Андан кийин феманийлердин жеринен чыккан Хушам. Андан кийин Авифтен чыккан Бедаддын баласы Гадад. (Гадад Моав талаасындагы майданда мидиялыктарды жеңген). Андан кийин масрекилик Самла такка олтурган. Анан дарыянын боюнда жайгашкан Реховофтон чыккан Шаул. Анан Ахбордун баласы Баал-Ханан. Анан Пау шаарынан чыккан Гадар. (Гадардын аялы Мегетавеель Мезагавдын баласы Матреданын кызы болот).

Исав төмөнкү уруу аксакалдарынын түп атасы болот: Фимна, Алва, Иетеф, Оливема, Эла, Пинон, Кеназ, Феман, Мивцар, Магдиил, Ирам. Ар бир уруунун жашаган жери ушул уруу башчыларынын аты менен аталып калган.

Жусуп жана анын бир туугандары
(37:1-4)

Жакып атасы Исхак көчүп-конуп мекендеген Канада өмүр сүрдү. Анын урук-тукумунун тарыхы төмөнкүдөй:

Жусуп он жети жашынан тартып аталаш бир туугандары менен бирге атасы Жакыптын коюн кайтарды. (Бир туугандары ВКудай менен Зелфадан төрөлгөндөр). Алардын үстүнөн атасына жаман кабарларды ташып турду. Карганда көргөн көкүрөк күчүгү болгондуктан Исраил Жусупту балдарынын ичинен өзгөчө сүйчү. Ошондуктан кооз чапан тигип берди. Ошондо атасынын Жусупту артык сүйгөнүн көргөн бир туугандары Жусупту жек көрүшүп, аны менен жылуу сүйлөшө албай калышты.

Жусуптун түшү
(37:5-11)

Бир күнү Жусуп түш көрүп, аны бир туугандарына айтып берди. Анын түшүн укканда алар Жусупту мурдагыдан бетер жек көрүп калышты. Жусуп аларга мындай деген эле:

— Көргөн түшүмдү айтып берейин, угуп чыксаңар: талаада боо байлап жүрүптүрбүз. Аңгыча менин боом тикесинен тура калды. Силердин боолоруңар болсо аны тегеректеп алып, таазим кылышты.

Муну укканда бир туугандары:

- Эмне, бизге падыша болосуңбу? Биздин үстүбүздөн бийлик кыласыңбы? — дешти кекетишип. Айтып берген түшү үчүн мурдагыдан да катуу жек көрүп калышты. Андан соң дагы түш көрүп, аны да айтып берди:

— Мага күн, ай жана он бир жылдыз таазим кылып жатышыптыр, — деди ал. Ошондо атасы:

— Бул эмне деген түш! Эмне, мен, энең жана бир туугандарың сенин алдыңа жүгүнгөнү келет дегени турасыңбы? — деп жемеледи. Бир туугандарынын ичтери күйдү, бирок атасы бул сөздү көңүлүнө сактап калды.

Жусуптун бир туугандары тарабынан Египетке кудукка сатылышы
(37:12-28)

Бир күнү Жусуптун агалары атасынын коюн жайганы Шехемге кетишти. Жакып Жусупка:

— Сен да барып агаларыңа кошул, — деди. Жусуп:

— Куп болот ата, мен даярмын, — деп жооп берди. Ошондо атасы:

— Агаларың аман-эсен бекен, малы жайындабы, барып көрүп кел да мага айтып бер, — деди.

Ошентип атасы аны Хеврон өрөөнүнө жиберди. Жусуп Шехемге келип, изденип, агаларын таба албай жүргөндө аны бир киши көрүп калып:

— Эмне издеп жүрөсүң? — деп сурады.

— Кой кайтарып жүргөн агаларымды издеп жүрөм, — деп жооп берди ал, — сиз көргөн жоксузбу?

— Алар биерден кетип калышты. Дотанга барабыз деп жатканын кулагым чалган, — деди жолоочу. Жусуп Дотанга барып, агаларын ошерден тапты. Агалары алыстан көрүшүп, өздөрүнчө масилет курушуп, өлтүрүүнү чечишти.

— Карасаңар, "түш көргүч" келатат. Өлтүрүп туруп, какшыган кудукка ыргытып жиберели да атабызга жырткыч тытып кетиштир дейли, ошондо түшүнө эмне болорун көрөбүз, — дешти алар бири-бирине. Рубим бул сөздү угуп, Жусупту сактап калгысы келди. "Кой өлтүрбөйлү! — деди ал, — андан көрө кудукка таштап салалы, бирок кол көтөрбөйлү!" Рубим Жусупту алардын колунан куткарып, атасына кайра жиберүү максатын көздөп ушуну айтты.

Жусуп жакын келгенде үстүндөгү кооз чапанын сыйрып алышты да, өзүн какшыган кудукка ыргытып жиберешти. Анан тамактанганы отурушту. Аңгыча, күтүлбөгөн жерден Галааддан Египетке сапар тарткан арабдардын карааны көрүндү. Төөлөрүнө ар кандай жыттуу заттарды артып алышыптыр. Ошондо Яхуд ордунан туруп:

— Бир тууганыбызды өлтүрүп, канкор болгондон эмне тапмак элек? Андан көрө, мына бул арабдарга сатып жиберели. Ага кол көтөрбөйлү, башкасын кой, ал биздин бир тууганыбыз эмеспи, өзүбүздүн аталаш, кандаш инибиз го акыры, — деди. Баары макул болушту. Анан мидиялыктар жанына келгенде аны кудуктан

тартып чыгарышты да, он эки күмүш теңгеге сатып жиберешти. Алар аны Египетке алып кетишти.

Жусуп тууралуу суук кабар
(37:29-36)

Рубим болсо кудукка келип, Жусупту таппай калды. Ошондо күйүттөн кийимин тытып, бир туугандарына келди да:

— Бала жок кудукта! Эми эмне кылдым, каран күн! — деп боздоду. Анан алар бир улакты союп, Жусуптун кийимин ошонун канына чылашты да атасына алып келип:

— Муну биз талаадан таап алдык, балаңыздыкы эмес беле? — дешти. Жакып таанып:

— Баламдыкы! Жырткыч тытып салган турбайбы кокуй күн. Баламды тытмалап салган турбайбы! — деп, күйүтүнөн кийимин тытып, аза күттү. Көп убак бою уулун жоктоп ыйлады. Уул-кыздарынын баары сооротууга аракет кылышты, бирок ал сооронгусу келбеди.

— Уулумду жоктоп боздогон бойдон тиги дүйнөгө кетем, — деп, Жусупту жоктоп, ыйлай берди.

Ошол убакта Египетте мидиялыктар Жусупту фараондун кызматкери, падыша сарайынын сакчыларынын башчысы Потифарга сатып жиберешти.

Яхуд жана Тамара
(38:1-30)

Ошол кезде Яхуд бир туугандарынан кетип, Адуллам шаарынан чыккан Хира дегендин жанына барып жашап калган эле. Ошол жерден бир канандык аял менен таанышып, ага үйлөндү. Аялдын атасынын аты Шуа. Ал ага уул төрөп берди. Атын Ер койду. Андан соң дагы бир эркек бала төрөп, атын Онан коюшту. Үчүнчү баласынын атын Шела коюшту. Шела төрөлгөндө Яхуд Хезивде эле.

Улуу уулуна Тамара аттуу кыз алып берди. Ердин жүрүш-турушу жаман болгондуктан, Теңирге жакпай, ал аны өлтүрдү. Ошондо Яхуд орто баласына:

— Бар да жесир жеңеңе үйлөн. Кайниси катары анын алдында парызыңды аткар, агаң тукум курут болбосун*, — деди. Бирок Онан баласы баары бир ага тиешелүү болбосун билип, жеңеси менен жатканда уругун төшөккө түшүрүүчү. Агасынын

тукуму уланышын каалоочу эмес. Бул кылганы Теңирге жакпады, ошондуктан аны да Теңир өлтүрдү. Ошондо Яхуд келини Тамарага:

— Төркүнүңө барып, кичүү уулум чоңойгончо күтө тур, — деди. Мындай дегенинин себеби — Шеласы да берки балдарындай өлүп калабы деп коркконунан эле. Ошентип Тамара кайра үйүнө кетти.

Арадан бир нече убакыт өтүп, Яхуддун аялы кайтыш болду. Аза күндөрү аяктаганда Яхуд досу Хира экөө Тимнага барышты. Ал жерде булардын койлору кыркында эле. Тамарага болсо кимдир бирөө: "Кайнатаң кыркыңа барууга камынып жатат", — деген болчу. Ошондо Тамара кара кийимин алмаштырып, бетин үлбүрчөк менен жаап алып, Тимнага бараткан жолдогу Енаим деген шаардын кире беришине олтуруп алды. Анткени ал Яхуддун кенже уулу Шеланын бойго жеткенин, бирок алиге чейин өзүнүн ага аялдыкка берилбегенин угуп жүргөн. Яхуд олтурган аялды көргөндө сойку деп ойлоду, анткени анын бети жабылуу эле. Жолдун жээгине алып барып:

— Канча турасың? — деди. (Келинин тааныбады). Аял:

— Эмне бересиз? — деди. Яхуд:

— Короомдон бир улак берип жиберейин, — деди.

— Макул, улакты берип жибергиче күрөөгө бир нерсе калтырасыз.

— Эмне калтырайын?

— Боосу бар мөөрүңүз менен таягыңызды, — деди Тамара. Яхуд ага сураганын берди. Анан ага жакындап, боюна бүтүрдү. Тамара болсо үйүнө барып, бетине жапкан үлбүрчөгүн чечип, кайрадан кара кийимин кийинди. Яхуд улакты алып барып, күрөөгө калтырган баягы буюмдарын алуу үчүн досу Хираны жиберди. Бирок Хира барып, аялды ордуна таппады. Енаимдик кишилерден:

— Бул жерде жол боюнда олтурган сойку аял кайда кетти, — деп сураштырды. Алар:

— Биерде эч качан сойку аял олтурган эмес, — деп жооп беришти. Хира Яхудка кайтып келип:

— Таппадым, ошердик кишилер бул жерде эч качан сойку болгон эмес дешти, — деди. Яхуд:

— Буюмдарды сактап жүрө берсин. Эл үстүбүздөн күлбөсө эле болду. Акысын төлөп берейин деп аракет кылсам, сен таппай келдиң, — деди.

Арадан үч айдай өткөндө кимдир бирөө Яхудка келип:

— Келиниң сойкулук кылып, боюна болтуруп алыптыр, — деди. Ошондо Яхуд:

— Шаардан сыртка алып чыгып өрттөп жибергиле, — деп буйруду. Сыртка алып чыгып баратышканда келин:

— Мен мына бул буюмдардын ээсинен кош бойлуу болдум. Карап көргүлө: бул боолуу мөөр менен таяк кимдики? — кайнатасына айттырып жиберди. Яхуд өзүнүн буюмдарын таанып:

— Аныкы туура. Мен өз парызымды аткарган жокмун. Аны балам Шелага алып беришим керек болчу, — деди. Яхуд кийин эч качан аны менен жатпады.

Ай-күнү жетип, көз жара турган кез келгенде боюнда эгиздер жатканы билинди. Толгоо тартып жатканда эгиздин бири колун чыгара калды. Ошондо аначы аял кармап калып, кызыл жипти байлады да:

— Ушунусу биринчи төрөлдү, — деди. Бирок анысы колун кайра тартып алып, экинчиси төрөлдү. Муну көргөн аначы аял: “Ой, кантип сен жолунду жарып чыга алдың?” — деп таңданды. Ошондуктан тун уулунун аты Перес коюлду. Андан соң колуна кызыл жип байланган тели төрөлүп, агаЗарах деген ат коюлду.

Жусуп жана Потифардын аялы
(39:1-20)

Исмаилиттер Жусупту Египетке алып барып, фараондун бир кызматкери болгон Потифарга сатып жиберешти. Ал падыша сарайынын кароол башчысы эле. Теңир Жусупка жар болуп, ишине ийгилик берди. Ал египеттик кожоюнун үйүндө жашап турду. Кандай жумуш кылса да Теңир жолдош болуп, иштин майын чыгара кылганын кожоюну байкап жүрдү. Потифарга жагып, өзүнүн менчик кызматчысы кылып, бүт үй-чарбасын башкарууну анын колуна өткөрүп берди. Ошондон тартып, Жусуп үч үн Теңир египеттиктин үй-бүлөсүнө батасын жаадырды. Үйүндөгү, талаасындагы бардык нерселерине береке кирди. Потифар бүт бийликти Жусупка өткөрүп берди. Жеген наньнан башка эч нерсе менен иши болбоду.

Жусуп зыңкыйган сулуу жигит эле. Ошондуктан кожоюнунун аялынын көзү түшүп, азгырып, төшөккө жатканга сунуш кыла баштады. Жусуп анын мындай сунушун четке кагып: “Кожуңуз, мен бул жерде экенимде кожоюнумдун эч нерсе

менен иши жок, анткени мага ишенет. Колундагысынын баарын мага өткөрүп берди. Бул үйдө менин аброюм кожоюnumдуку менен бирдей, ал сенден башка эч нерсесин менден аяган жок. Анан кантип мен ушундай уятсыз ишке барып, Кудай алдында күнөө кыла алам?” — деди. Бирок аял күндөн күнгө Жусупка асылганын койбоду. Бир күнү Жусуп иш менен үйгө кирип калды. Үй кызматчыларынын эч кимиси жок эле. Аңгыча баягы аял Жусуптун чапанынан кармап калып: “Жүр, жатабыз!” — деди. Жусуп чапанын аялдын колуна калтырып сыртка качып чыкты. Аял Жусуптун чапанын таштай качканын көргөндө үй кызматчыларын чакырып: “Муну карагылачы! Булевейди күйөөм бизди кордотуу үчүн үйгө алып келиптир. Бул менин бөлмөмө кирип келип, мени зордуктамакчы болду эле, күчүмдүн барынча чаңырып жибердим. Чаңырганымда сыртка чапанын жаныма таштай качты”, — деди. Ушундай деп чапанды Жусуптун кожоюну үйгө келгенге чейин өзүндө кармап турду. Анан күйөөсү келгенде баягысын кайталап айтып берди: “Жанагы үйгө апкелген еврей кулуң менин бөлмөмө кирип келип, мени кордоду. Бирок кыйкырып жибергенимде чапанын жаныма таштап, сыртка качып кетти. Жусуптун кожоюнунун кыжыры кайнады. Жусупту кармап, түрмөгө каматты.

Жусуп түрмөдө
(39:20-23)

Ошентип, Жусуп падышанын туткундары турган жерде камакта жатты. Теңир жар болуп, түрмө башчынын ырайымын тартуулады. Түрмө башчысы Жусупту башка бардык камактагылардын үстүнөн башчы шайлап, түрмөнүн ичиндеги иштердин баарына жоопкер кылып койду. Жусуптун кылган иштеринин эч нерсесин көзөмөлдөп, убара болбой оңуп калды, анткени Жусупту Теңир колдоп, бардык иштерине ийгилик берип турду.

Жусуптун түрмөдөгү падыша кызматчыларынын түштөрүн жоруусу
(40:1-23)

Бир нече убакыт өтүп, фараондун баш шарапчысы менен баш наабайчысы кожоюнунун каарына калышты. Аларга ачуусу келген фараон сакчылардын башчысынын үйүндөгү түрмөгө салып салды. Так ушул жерде Жусуп да камакта болчу. Алар көп убакыт түрмөдө жатышты. Түрмө башчысы Жусупту аларга кызмат кылууга дайындады.

Бир түнү бул экөө эки башка маанидеги түш көрүштү. Эрте менен Жусуп келип, алардын кабатырланып, тынчсызданып жатканын көрдү да:

— Бүгүн эмне мынчалык тынчсызданып атасыздар, — деп сурады. Алар:

— Ар бирибиз түш көрүп, жоруганга адам жок, — деп жооп беришти.

— Түш жоруу Кудайдан бериле турган касиет, — деди Жусуп аларга, — түшүңөрдү мага айткыла.

Ошондо баш шарапчы мындай деди:

— Түшүмдө бет алдымда турган жүзүм сабагын көрдүм. Анын үч бутагы бар экен. Бүчүр байлары менен гүлдөп, мөмөлөрү бышты. Мен болсо анын жемиштеринен терип, ширесин фараондун чөйчөгүнө сыгып, ага сунуп жатыптырмын. Жусуп мындай жооп берди:

— Түшүңүздүн мааниси мындай: үч сабак — бул үч күн. Үч күндөн соң фараон сизди бошотуп, мунапыс кылат да, кайра ордунузга коет, анан сиз ага мурдагыдай эле шарап сунасыз. Ошондо, баары жайындагыдай болгондо, мени эстей көрүңүз, мага кайрым кылып, мени фараондун эсине салыңыз, мына бул түрмөдөн чыкканга жардам бериңиз. Анткени мени еврейлердин жеринен уурдап келишкен, ошондой эле бул жерде да түрмөгө салына тургандай эч бир жаман иш кылган жокмун.

Баш наавайчы баш шарапчынын түшүнүн жакшы жорулганын көрүп, ал да Жусупка өзүнүн түшүн айтып берди:

— Мен да түш көрүп, түшүмдө башыма үч себет нанды көтөрүп баратыптырмын. Эң үстүңкүсүндө падышага арналган ар кандай бөлкөлөр, токочтор бар эле. Аларды болсо чымчыктар чокуп жатышыптыр.

Жусуп ага мындай жооп берди:

— Түшүңүздүн мааниси мындай: үч себет — бул үч күн. Үч күндөн соң падыша сизди бошотот да башыңызды алат. Денеңизди жыгачка асып коет. Чымчыктар келип, этиңизди чокуп жейт.

Ушундан үч күн өтүп, фараон туулган күнүн белгилеп, бардык кызматчыларын чакырып, чоң той берди. Баш шарапчысы менен баш наавайчысын бошотуп, башка кызматчыларынын алдына алып келди. Баш шарапчысын мурдагы ордуна койду, ал эми баш наавайчысын болсо өлтүрдү. Баары Жусуптун айтканындай болду. Бирок баш шарапчы Жусупту таптакыр көңүлүнө албай, унутту.

Фараондун түшү (41:1-36)

Ушундан эки жыл өткөндө фараон түш көрүп, түшүндө дарыянын жээгинде турду. Дарыядан сүлкүлдөгөн семиз жети уй чыгып, камыштын арасында оттоп жүрүштү. Аңгыча тыртайган арык дагы башка жети уй чыгып, жанагы уйлардын

жанына келишти да, аларды жеп салышты. Ушул жерден фараон ойгонуп кетти. Бирок кайрадан уйкуга кирип, түшүндө бадырайган дандуу жети буудайдын өсүп чыкканын көрдү. Аңгыча алардын артынан чөлдүн шамалынан улам даны кагайып, бүрүшүп-чүрүшүп калган дагы жети буудай өсүп чыгып, бадырайган дандуу берки буудайларды жеп салышты. Фараон ойгонуп кетип, түш көргөнүн түшүндү. Эрте менен тынчы кетип, Египеттин бардык балчы-даанышмандарын чакырып, аларга түшүн айтып берди. Бирок эч кимиси анын түшүн жоруй алышпады. Ошондо баш шарапчы фараонго:

— Таксырым, күнөөлөрүмдү бүгүн эстеп олтурам. Бир кезде падышам кулдарына ачууланып, баш наавайчы экөөбүздү сакчылардын башчысынын үйүндөгү түрмөгө салган болчу. Ошондо экөөбүз тең бир түндө эки башка маанидеги түш көргөнбүз. Түрмөдө биз менен бирге түрмөбашчынын кулу болгон бир еврей жигит бар эле. Ал биздин түшүбүздү жоруп берген. Ошонун жоруганы ордунан чыкты: мен ордума келтирилдим, тиги болсо дарга асылды, — деп сүйлөй баштады.

Фараон киши жиберип, Жусупту чакыртты. Жусупту шашылыш түрдө түрмөдөн алып чыгышты. Жусуп чачын алдырып, кийимдерин алмаштырып кийди да фараонго келди. Фараон Жусупка:

— Түш көрүп, жоруй турган адам таппадым. Сени түш жоруй алат дешти, — деди.

— Бул менин колумдан келбейт, бирок Кудай сиздин пайдаңызга жооп берет, — деди Жусуп. Ошондо фараон Жусупка түшүн айта баштады:

— Түшүмдө дарыянын жээгинде туруптурмун. Аңгыча дарыядан сүлкүлдөгөн семиз жети уй чыга калып, камыштын арасына киришти. Бирок алардын аркасынан кынжыйган арык дагы башка жети уй чыкты. Мен мындай арык уйларды Египеттин эч жеринен көргөн эмесмин. Алар семиз уйларды жеп салышты. Ошондо деле курсактары билинбеди, мурдагыдай тыртайган бойдон кала беришти. Анан мен ойгонуп кеттим. Кайра көзүм илинип кетип, дагы түш көрдүм: бадырайган дандуу жакшынакай жети буудайдын өсүп чыкканы кирди. Аңгыча алардын артынан чөлдүн шамалынан улам кагайып, үлдүрөгөн дагы жети буудай өсүп чыкты да, беркилерди жеп койду. Бул түштү уламаларга айтып берсем эч кимиси жоруй албады.

Жусуп фараонго жооп берди:

— Фараондун түштөрүнүн мааниси бир: Кудай өз амирин фараонго алдын ала кабарлаптыр. Жети семиз уй — бул жети жыл. Жети жакшынакай буудай да жети жылды билдирет. Семиз уйлардын артынан чыккан жети тыртайган арык уйлар

да жети жылды билдирет. Чөл шамалынан улам кагайып, үлдүрөп калган жети буудай да жети жыл ачкачылыкты билдирет. Кудай өз амирин фараонго алдын ала айтып бериптир дегеним ушундан. Бүт Египет жергесинде береке төгүлгөн молчулуктун жети жылы жакындап келе жатат. Алардан кийин жети жыл ачарчылык болот. Молчулук жылдары унутулуп, алардан из калбайт, жер бети ачарчылыктан жабыркайт. Баягы молчулуктун артынан келген жети жыл ачарчылыктын айынан мурдагы берекеси төгүлгөн жылдар билинбей калат. Анткени ачарчылык абдан катуу болот. Ал эми бир эле маанидеги түштүн кайталанышы бул кабардын Кудайдан экенин жана ал айткандарын жакында ишке ашырарын тастыктап турат. Ошондуктан фараон азыртан кечикпей бир акылдуу, даанышман адамды таап, Египет жерине башчы шайласын. Бардык жерде көзөмөлчүлөрдү дайындоого буйрук берип, молчулуктун жети жылында түшүмдүн бештен бир бөлүгүн жыйнатсын. Алар келе жаткан жакшы жылдардагы бардык түшүмдөн шаарлардагы кампаларга чогултуп, кайтарышсын. Бул кийин келе турган ачарчылык жылдарында керек болот. Ошентип адамдар кырылуудан аман калышат.

*Жусуптун Египетте бийликке келиши
(41:37-57)*

Жусуптун сөздөрү фараонго жакты. Ал кызматчыларына:

— Кудайдын Руху даарыган мындай башка кишини кайдан табабыз? — деди. Анан Жусупка кайрылып:

— Ушунун баарын Кудай сага ачып берип жаткан соң, демек, сендей акылдуу, даанышман башка адам жок. Сен менин бүткүл мамлекетимдин үстүнөн башчы болосуң, элим сага баш ийет. Мен сенден тактым менен гана бийигирээк болом, — деди да Жусупту кызматка дайындады. Колундагы мөөр шакегин чыгарып, колуна салды. Үстүнө кымбат чапан жаап, мойнуна алтын мончок такты. Падыша арабаларынын экинчисине отургузуп, эл аралатып: "Таазим кылгыла!" деп алдынан жар салдырды. Ошентип, бүткүл Египетке башчы кылды. Анан: "Мен падыша катары сага айтып коеюн: сенин уруксатыңсыз бүт Египет жеринде эч ким эч нерсе кыла албайт", — деди.

Фараон Жусупка Сафнат-панеах деген жаңы ат койду. Күншаар деген шаардын дин кызматкери Потифардын кызы Асенафаны алып берди. Ошентип Жусуп Египетти кыдырып, башчылык кыла баштады.

Фараондун алдына келгенде Жусуп отузда эле.

Жусуп фараондун жанынан чыгып, бүткүл Египет жерин кыдырганы жөнөдү. Жети жыл бою жер түшүмүн мол берип, берекелүү болду. Жусуп Египеттеги

жети жылдын түшүмүнөн жыйнап, шаарлардагы кампаларга төктүрдү. Ар бир шаарга айланасындагы талаанын түшүмүн жыйды. Ушунчалык мол түшүм жыйнап, көптүгүнөн сан жетпей акырында санабай да калды. Ачарчылык жылдары келгенге чейин Гелиополистик дин кызматкеринин кызы Асенафадан эки балалуу болду. Кудай менин азап-кайгым менен атамдын үйүн унутканга күч берди деп, биринчисин Манас20 атады. Азап тарткан жеримде мени бала-чакалуу кылды деп, экинчисин Ефраим атады.

Ошентип, Египеттеги молчулуктун жети жылы бүтүп, Жусуп алдын ала айткандай ачарчылыктын жети жылы башталды. Египеттен башка өлкөлөрдүн баарында ачарчылык болуп, Египеттин бардык жерлеринде болгон жок. Ачарчылык Египетке жеткенде эл нан сурап, фараонго жалына баштады. Фараон аларга: “Жусупка барып, ал эмне десе, ошону кылгыла!” — деди. Бүт жер жүзүн ачарчылык каптап, Жусуп бардык кампаларын ачып, египеттиктерге нан сата баштады. Ачарчылык болсо Египетте күчөгөндөн күчөй берди. Бүт жерде ачарчылык болгондуктан, Жусуптан дан сатып алуу үчүн Египетке туш тараптан адамдар келип жатышты.

Жакыптын он баласын Египетке жиберishi
(42:1-5)

Жакып Египетте дан бар экенин угуп, балдарына:

— Неге карап турасыңар? Египетте дан бар деп уктум, барып, бизге нан сатып келгиле. Бөөдө, ачкадан өлүп калбайлы, — деди. Ошентип дан сатып алуу үчүн он бир тууган Египетке аттанышты. Ал эми Жусуптун иниси Бенжаминди болсо Жакып бир тууганына кошподо. "Кырсыкка кабылып калбасын" деди ал.

Жусуптун тогуз бир тууганын кайра Кананга жөнөтүшү
(42:6-28)

Ошентип, Израилдин балдары башкалар менен бирге дан сатып алганы Египетке келишти. Анткени Кананда ачарчылык эле. А Жусуп болсо ал жерде башчы болчу. Бир туугандары анын алдына келип, жерге жете баштарын ийип, таазим кылышты. Жусуп агаларын көрүп, тааныды. Бирок тааныбагандай түр көрсөтүп, алар менен кырс сүйлөштү:

— Эй, кайдан келдиңер силер?

— Канандан, тамак-аш сатып алалы дедик эле, — дешти агалары.

Жусуп агаларын тааныды, бирок агалары аны таанышкан жок. Ошондо Жусуп алар тууралуу көргөн түшүн эстеди. Анан аларга:

— Силер тыңчысыңар, биздин жерибиздин алсыз жактарын тымызын билиш үчүн келдинер, — деди жекирип.

— О такыр, андай дебениз, кулдарыңыз тамак-аш сатып алганы келишти. Биз, кулдарыңыз, баарыбыз бир атанын балдарыбыз, чынчыл адамдарбыз, өмүрү тыңчы болуп көргөн эмеспиз, — дешти булар бөжөңдөшүп.

— Жок, силер бул жердин алсыз жактарын билгени келгенсиңер, — деди Жусуп кайталап.

— Биз, кулдарыңыз, он эки бир тууганбыз. Баарыбыз Кананда жашаган бир кишинин балдарыбыз. Кенжебиз атабыз менен калды, дагы бирөөбүз каза болду.

- Айтпадым беле тыңчысыңар деп. Силерди мындайча текшерем: фараондун өмүрү менен ант берем: кичүүңөр келмейин бул жактан чыкпайсыңар! Бирөөңөрдү жибергиле, иниңерди алып келсин, а силер болсо кайтарууда болосуңар. Анан чын айтып жатасыңарбы же жокпу белгилүү болот, эмесе фараондун өмүрү менен ант берем: силер анык тыңчысыңар.
- Жусуп ушундай деди да аларды үч күнгө кайтаргы койду. Үчүнчү күнү аларга мындай деди:

— Дегенимди аткаргыла, ошондо аман каласыңар, анткени мен Кудайдан корккон адаммын. Эгерде чынчыл адамдар болсоңор, анда бирөөңөр жаткан жериңерде калсын да калганыңар ачка олтурган үй-бүлөңөргө тамак-аш алып барып бергиле. Ал эми сөзүңөр ырасталып жана өлбөшүңөр үчүн кенже иниңерди мага алып келгиле.

Тигилер макул болушту. Анан бири-бирине: "Бир тууганыбызга карата кылган күнөөбүз үчүн жазаланып жатканыбыз анык. Бизге жалынып жатканда анын кыйналып жатканын көрүп, укпай койгон элек. Ошон үчүн ушул кырсыкка дуушар болуп олтурабыз", — дешти. Рубим аларга айтты:

— Балага каршы күнөө кылбагыла деп силерге айткан жок белем? Силер укпай койдуңар. Эми мына анын канынын азабын тартып жатасыңар.

Ортодо тилмеч тургандыктан Жусуптун түшүнүп жатканын алар билишкен жок. Жусуп мындай чыгып, өксүп ыйлады. Кайра келип, алар менен сүйлөшүп, арасынан Ысманды алды да, алардын көз алдында байлады. Анан кызматчыларына каптарын данга толтуруп, ар биринин акчасын өз-өз кабына кайра салып, жолго азык берүүнү буйруду. Ошентип бир туугандары эшектерине дан артып, жолго чыгышты. Жолдо түнөгөнү жатып, бирөөсү эшегине жем берейин деп кабын ача салса оозунда акчасы жатат. Муну дароо бир туугандарына билдирди. Жүрөктөрү түшүп: "Кудайдын бул кылганы эмнеси?" — дешти бири-бирине.

Жакыптын балдарынын Канандагы атасына кайтып келиши
(42:29-37)

Кананга келип, баштарынан өткөргөндөрүн Жакыпка төкпөй-чачпай айтып беришти: "А жердин өкүмдары бизге катаал мамиле кылып, тыңчылар катары кабыл алды.

— Биз чынчыл адамдарбыз, эч качан тыңчы болгон эмеспиз, атадан он эки элек, бирөөбүз арабыздан алынды, эң кенжебиз болсо атабыз менен Кананда, — дедик биз. Тигил жердин өкүмдары болсо:

— Чынчыл экениңерди мындайча текшерем: бирөөңөр калсын, калганыңар ачка олтурган үй-бүлөңөргө азык апарып бергиле да мага кенжеңерди алып келгиле. Ошондо тыңчы эмес, чынчыл адамдардан экениңерге ишенем. Анан бул жерде ишинерди кыла берсеңер болот, — деди".

Ушуну айтып, анан каптарын бошотуп жатышканда ар биринин түйүнчөккө салынган акчасы өз-өз каптарынан чыкты. Муну көргөндө баарынын үрөйү учту. Атасы Жакыптын да жүрөгү түштү. Ошондо Жакып:

— Силер мени балдарымдан айрыдыңар, Жусуп жок, Ысман жок, эми Бенжаминди да алганы турасыңар, шорумду куруттуңар го! — деди. Рубим атасына:

— Мен балаңызды кайра алып келип, өз колуңузга тапшырбасам, анда менин эки баламды өлтүрүп салыңыз. Балаңызды мага бериңиз, кайра алып келип берем, — деди.

— Балам силер менен барбайт. Агасы өлүп, энеден жалгыз калды. Баратканыңарда жолдо кырсык болсо бөөдө ак чач баскан башымды азапка саласыңар, — деп Жакып көнбөдү.

Жакыптын он уулун кайрадан Египетке жөнөтүшү
(43:1-15)

Ачарчылык күчөгөндөн күчөй берди. Египеттен алып келген азыкты жеп бүтүшкөндө Жакып балдарына:

— Дагы барып, бир аз азык-түлүк алып келгиле, — деди.

Ошондо Яхуд:

— Жанагы киши бир тууганыңар менен келбесеңер көзүмө көрүнбөгүлө деп катуу эскерткен. Эгер инибизди кошуп берсеңиз, анда барып, сизге азык-түлүк сатып келебиз, антпесеңиз барбайбыз, анткени жанагы киши кенжеңер менен келбесеңер көзүмө көрүнбөгүлө деген, — деди. Жакып:

— А кишиге дагы бир инибиз бар деп, эмне үчүн башыма балээ үйдүңөр? — деди. Балдары:

— Ал биз тууралуу, уруубуз тууралуу сурады. "Атаңар али тирүүбү? Дагы бир тууганыңар барбы?" деди. Анан биз сураганына жараша жооп бердик. Иниңерди алып келгиле деп айтарын кайдан билдик? — деп жооп беришти.

Анан Яхуд Жакыпка мындай деди:

— Балаңызды мага кошуп бериңиз, барып келели. Ошондо биз да, сиз да, балачакабыз да аман калабыз. Ал үчүн жоопкерчилик менин мойнумда болсун, менден сураңыз, эгер аны кайра алдыңызга алып келбесем, түбөлүккө айыптуу болоюн. Маалкатып, чое бербесек эки жолу барып келип калат элек. Жакып:

— Анда мындай кылгыла: бул жактын эң мыкты жер-жемиштери: бальзам, бал, жыпар жыттуу стиракс менен ладан, мисте менен жер жаңгактан алиги адамга тартуу ала баргыла. Акча да ала баргыла. Бирок жанагы кабыңарга кайра салынган акчаны өз колуңар менен кайтарып бергиле, а балким жаңылыштыктыр. Иниңерди да кошуп алгыла, жанагы кишиге кайра баргыла. Кудуреттүү Кудай ошо кишинин жүрөгүн жибитип, силерге кайрым кылдырып, силерди да, тыяктагы бир тууганыңар Бенжаминди да кое берсин. А мен баласыз калсам, калайын, — деди акыры.

Ошентип айтылган белектерди, мурункудан эки эсе көп акчаны жана Бенжаминди алышып, Египетке жетишти да Жусуптун алдына келишти.

Жусуптун үйүндөгү той
(43:16-34)

Алар менен бирге келген энелешти Бенжаминди көргөн Жусуп, үй-чарбасын башкаруучу кулуна:

— Бу кишилерди үйгө киргиз да, малдан союп, тамак даярда. Түшкү тамакты булар мени менен чогуу жешет, — деп буюрду. Тигил киши кожоюнун айтканын аткарып, үйгө киргизди. Жусуптун үйүнө киргизилгенин көргөндө булар коркуп кетишти. "Мурда каптарыбызга кайра салып коюшкан акча үчүн ушундай кылып жатышат. Үйгө киргизип туруп, бизге күтпөгөн жерден кол салып,

эшектерибизди тартып алып, өзүбүздү кул кылганы жатышат" деп ойлошту. Кире бериште турган Жусуптун үй башкаруучу кулуна жакын басып келишип:

— Таксырыбыз, уксаңыз, биз мурда азык сатып алганы келип кеткен элек. Талаада түнөп калып, жатаарда каптарыбыздын оозун чечсек ар бирибизде мурда канча акчабыз болсо, ошончо акча жатыптыр. Мына, эми өз колубуз менен кайтарып берип жатабыз. Ал эми азык сатып алуу үчүн башка акча алып келдик. Мурдагы акчаны каптарыбызга ким салып койгонун билбейбиз, — дешти. Үй башкаруучу кул:

— Камтама болуп, коркпогула. Силердин жана атаңардын Кудайы салып койгон, а мен акчаңарды алгам, — деди да Ысманды алып келди. Анан Жусуптун үйүнө киргизип, алардын колу-бутуна суу куйду. Эшектерине от салды. Жакыптын балдары болсо белектерин түшкө, Жусуптун келер убагына белеңдеп коюшту, анткени аларга Жусуп менен тамактанышаары айтылган болчу. Жусуп үйгө келгенде, колдорундагы белектерин беришип, жерге жете ийилип, таазим кылышты. Жусуп алардын ден-соолугун сурап, анан:

— Силер айткан кары атаңар күүлүү-күчтүүбү? Аман-эсенби? — деди. Бир туугандары:

— Сиздин кулуңуз, биздин атабыз аман-эсен, али тирүү, — деп жооп беришти да тизе бүгүп, жүгүнүштү. Жусуп энелешип Бенжаминди көрүп:

— Силер айткан иниңер ушулбу? Кудай сага мээримин төксүн, уулум, — деди. Айтары менен дароо шашылыш түрдө ары басып кетти, анткени бир тууганына болгон сезими жүүнүн бошотуп, көз жашы ыргып кете жаздады. Төркү үйүнө кирип алып, эчкирип ыйлады. Анан бетин жууп, кайратына келди да, сыртка чыгып, тамакты чыгарууга буйрук берди. Жусуп өзүнчө, бир туугандары өзүнчө, ошердеги египеттиктер өзүнчө тамактанып жатышты. Анткени египеттиктер еврейлер менен бирге бир үстөлдөн тамактанууну жийиркеничтүү, пастык деп эсептешип, чогуу тамактана алышпайт. Жусуптун бир туугандары анын алдында улуулашып, өз-өз ордуларына тизилип олтурушту. Туну тун уулга тиешелүү ордун, кенжеси өзүнө тиешелүү ордун ээлешти. Бири-бирин карап таңданышты. Жусуптан алардын алдына тамак тартылды. Бенжаминдин шыбагасы башкаларынын ар бириникине караганда беш эсе көп болду. Жусуп мене бирге ичишти, ичкенде да мас болгуча ичишти.

*Жоголгон чөйчөк
(44:1-17)*

Жусуп үй башкаруучу кулуна:

— Бу кишилердин каптарын көтөрө алышынча тамак-ашка толтур, анан ар биринин акчасын кабынын оозуна салып кой. А менин күмүш чөйчөгүмдү болсо кенжесинин кабына данга берген акчасы менен кошо салып кой, — деп буюрду. Ал так ошондой кылды. Эрте менен жарык киргенде булар эшектери менен бирге кое берилди. Шаардан узаша электе Жусуп үй башкаруучу кулуна айтты:

— Тигилерди кууп жет да: "Эмне үчүн жакшылыкка жамандык менен жооп бердиңер? Бул чөйчөк менин кожоюну ичкен, бал ачкан чөйчөк ко?" — де.

Кулу кууп жетти да ушундай деди. Ошондо тигилер:

— Таксыр, бул айткандарыңызды кандай түшүнсө болот? Коюңуз, биз андай ишке барбайбыз. Каптарыбыздын оозунан тапкан акчабызды сизге тээ Канандан кайра алып келип бердик эле го, анан кантип кожоюнунуздун үйүнөн күмүш же алтын уурдамак элек? Кимибизден чөйчөк табылса, ошого өлүм, а биз таксырыбызга кулчулукка кетели, — деп чурулдашты.

— Макул деди, — кул, — айтканыңардай болсун, кимден чөйчөк табылса, ошол мага кул болот, калганыңарда айып жок.

Тигилер бат-баттан каптарын жерге түшүрүшүп, ар бири өз кабынын оозун чечишти. Кул улуусунан тартып кичүүсүнө карай тинтип чыгып, чөйчөктү Бенжаминдин кабынан тапты. Тигилер күйүттөн кийимдерин тытышып, ар бири өз жүгүн өз эшегине жүктөп, шаарга кайтып келишти. Яхуд бир туугандарын баштап, Жусуптун үйүнө келди. Ал үйүнөн кете элек экен. Келип, анын алдына жүзтөмөндөп жыгылышты. Жусуп:

— Бул эмне кылганыңар? Мендей көзү ачык адам сөзсүз таап аларын билген эмес белеңер? — деди. Яхуд:

— Таксырыбызга эмне деп айтмак элек? Не демекпиз? Кантип актана алабыз? Кудай кулдарыңыздын айыбын тапты. Мына эми биз сизге кул болдук. Баарыбыз, биз да, чөйчөк табылган да, — деди.

— Жок, мен андай кылбайм, — деди Жусуп, — кимден чөйчөк табылса, ошол мага кул болот, а калганыңар тынчтык менен атаңарга бара бергиле.

*Яхуддун Бенжамин үчүн суранычы
(44:18-34)*

Ошондо Яхуд Жусупка басып келип, мындай деди:

— Мырзам, сиз менен ачык сүйлөшкөнгө уруксат этиңиз, кулуңузга ачуулана көрбөңүз, анткени сиз фараон менен бирдейсиз. Бизден: "Атаңар же дагы башка бир тууганыңар барбы?" — деп сураган элеңиз. Биз карган атабыз бар экенин, анын карганда көргөн көкүрөк күчүгү бар экенин, ошол кенжеси бир тууганы өлүп калып, энеден жалгыз калганын, атабыздын аны артыкча жакшы көргөнүн айткан элек. Сиз: "Кенжеңерди апкелгиле, көрөйүн", — дегенсиз. Биз: "Ал атасын таштап келе албайт, антсе атабыз сар-санаадан өлүп калат", — дегенбиз. Сиз бизге: "Кенже бир тууганыңар келбесе, экинчи көзүмө көрүнчү болбогула!" — дедиңиз. Биз барып, сиздин кулуңуз, биздин атабызга сөздөрүңүздү кайталап айтып бердик. Анан атабыз: "Дагы барып, бир аз азык сатып келгиле", — деди. "Бизге кайра барууга болбойт, эгер кенже инибиз кошо барса барабыз, анткени ансыз тиги кишинин алдына бара албайбыз", — дедик биз. Ошондо сиздин кулуңуз, а биздин атабыз бизге мындай деген: "Аялым Рахиланын мага эки бала төрөп бергенин билесиңер. Бирөөсү менден чыгып кетип, кайрылбады, жырткыч тытып салды окшойт деп ойлоп калдым. Эми муну да алып кетип, бир кырсыкка кабылсаңар, мына бу ак баскан чачым менен көргө тыгасыңар." Эми сиздин кулуңузга, атабызга, бул баласы жок барсак, муну көргөндө ал өлөт. Анткени анын жаны бул баласына биротоло байланып калган. Ошентип биз сиздин ак чач кулуңузду, атабызды, кайгы менен көргө жаткызабыз. Анын үстүнө мен: "Эгер балаңызды кайра алып келбесем, өмүр бою алдыңызда айыптуу болоюн", деп ага сөз берип койдум эле. Ошондуктан мен, баланын ордуна калып кулуңуз болоюн да ал агалары менен бирге кетсин. Анткени бул инимсиз кантип атама барам? Атамын күйүткө батып, кырсыкка кабылганын көргүм келбейт.

Жусуптун бир туугандарына өзүн ачып бериши
(45:1-23)

Мындан ары жанындагылардын алдында өзүн кармоого Жусуптун кудурети жетпеди:

— Кеткиле жаныман! — деп кыйкырып жиберди. Эч ким калбай калганда Жусуп өзүнүн ким экенин агаларына айкын кылды. Өкүрүп ыйлаган үнүн египеттиктер да, фараондун үйүндөгүлөр да угушту. Жусуп агаларынан:

— Мен Жусупмун, атам тирүүбү? — деп сурады. Бирок агалары анын алдында тайсалдап, жооп бере алышпады.

— Бери келгиле, — деди аларга Жусуп. Алар басып келишти. Ошондо Жусуп аларга мындай деди:

— Мен силер Египетке сатып жиберген бир тууганыңар Жусупмун, бирок эми кайгырып, бушайман болбогула. Өмүрүңөрдү сактап калуу үчүн мени Кудай силердин алдыңардан жибериптир. Анткени жер бетинде боло турган

ачарчылыктын жети жылынын эки жылы араң өттү. Бул жылдары айдашпайт да орушпайт. Силерди тукум курут кылбастан улуу куткарылууну тартуу кылыш үчүн Кудай мени алдыңардан жибериптир. Демек, мени силер эмес, Кудай жибериптир. Ал мени фараонго ата болдуртуп, бүт үй-ичине башчы шайлап, бүткүл Египетке эгедер кылды. Эми тезирээк атама барып: уулуңуз Жусуп: "Кудай мени бүткүл Египетке эгедер кылды, тезирээк келиңиз, маалкатпаңыз, Гесем деген жерде жашайсыз. Өзүңүз да, балдарыңыз да, неберелериңиз да, төрт түлүк малыңыз да — бардык мал-мүлкүңүз менен менин жанымда болосуздар. Ошо жактан сизди багып турам, анткени ачарчылык дагы беш жылга созулат. Антпесеңиз өзүңүз баш болуп бүт үй-бүлөңүз, дегеле сизге караштуунун баары жакырлыкка батып каласыздар", деди, — дегиле. Мына, айткан сөзүмө силер да, иним Бенжамин да күбө. Атама менин Египеттеги кадыр баркым тууралуу, өз көзүңөр менен көргөндөрүңөр тууралуу айтып, атамды тезирээк бул жакка алып келгиле.

Ушундай деп, Жусуп иниси Бенжаминдин мойнунан кучактап, өпкө кагып ыйлады. Бенжамин да ыйлап турду. Анан агаларынын баарын бетинен өөп, кучагына кысып, ыйлады. Ушундан соң агалары аны менен сүйлөшүштү.

Фараондун үйүнө Жусуптун бир туугандары келиптир деген сөз жетти. Муну укканда фараон өзү да, кулдары да кубанышты. Анан фараон Жусупка мындай деди:

— Бир туугандарыңа мындай кылгыла деп айт: малыңарга жүк артып, Кananга баргыла да атаңарды, бала-чакаңарды алып мага келгиле, мен силерге Египеттин эң мыкты жеринен берем, анын берекесин жеп жыргайсыңар. Сага болсо буйрук берем: ушундай кылгыла: Египеттен балдарыңарга, аялдарыңарга арабаларды алгыла да атаңарды алып келгиле. Калган мүлкүңөргө ичинер ачышпасын, анткени Египеттеги эң жакшы нерселердин баары силердики болот.

Жакыптын балдары так ушундай кылышты. Жусуп аларга фараондун буйругу боюнча арабаларды берип, жолго керектүү нерсе менен камсыз кылды. Ар бирине бирден ашыкча кийим берди, ал эми Бенжаминге болсо үч жүз күмүш акча, беш артыкбаш кийим берди. Ошондой эле он айгыр эшекке Египеттин эң мыкты жемиштеринен артып, жолдо керек болот деп он ургаачы эшекке нан жана башка керектелүүчү нерселерди артып, бир туугандарын жолго чыгарды. "Чырдашпагыла!" — деп эскертти узатып жатып.

Сүйүнчү
(45:25-28)

Ошентип алар Египеттен чыгып, Канадагы атасы — Жакыпка келишти. Келип ага:

— Жусуп тирүү экен! Ал бүткүл Египет элинин үстүнөн башчылык кылып атыптыр! — деп кабарлашты. Жакып ар кандай ойго кетип, аларга ишенген жок. Алар Жусуптун айткандарын төкпөй-чачпай айтып бергенде жана Жусуп ал үчүн жиберген арабаларды көргөндө гана Жакып жанданып, ишенди.

— Чындап эле уулум Жусуп тирүү экен, көзүм өтө электе барып, көрүп келейин,
— деди Исраил.

Жакыптын Египетке көчүп келиши
(46:1-7)

Ошентип Исраил колунда барын бүт алып, Вирсавияга келди да атасы Исхак сыйынган Кудайга курмандык чалды. Түндө Кудай ага келип:

— Жакып! Жакып! — деди.

— Ляппай, Эгем! — деди Исраил.

— Мен Кудаймын, атаңдын Кудайымын, Египетке баргандан коркпо, анткени ал жерден сенин уругуңдан улуу эл жаратам. Мен Египетке сени менен барам, анан өзүм кайра андан алып чыгам. Жусуп өз колу менен сенин көзүңдү жабат.

Жакып Вирсавиядан жолго аттанды. Балдары фараон жиберген арабаларга атасын, балдарын, аялдарын салып, Канаңда тапкан мал-мүлкүн алып Египетке келишти. Ошентип Жакып бүт урук-тукуму менен Египетке келди. Уул-кыздарын, неберелерин, бүт урук тукумун өзү менен бирге Египетке алыпкелди. Төмөндө ошолордун санжырасы берилди:

Жакыптын Египетке келген урпактарынын тизмеси
(46:9-27)

Жакыптын туну Рубим.

Рубимдин балдары: Ханох менен ФКудай, Хецрон менен Харми.

Ысмаңдын балдары: Емуил, Ямин, Огад, Иахин, Цохар, Канаңдык аялынан төрөлгөн Саул.

Левийдин балдары: Гирсон, Кааф жана Мерари.

Яхуддун балдары: Ир, Онан, Шела, Фарес, Зара; бирок Ир менен Онан Канаңда каза болушкан.

Фарестин Есром жана Хамул деген балдары болгон.

Иссахардын балдыры: Фола, Фува, Аюб, Шимрон.

Завулондун балдары: Серед, Елон, Яхлеил.

Жакыптын Месопотамиядан Лиядан көргөн балдары ушулар. Дина деген кызы да бар эле. Уул-кыздарынын саны бардыгы болуп отуз үч.

Гаддын балдары: Цифион, Хагги, Шуни, Эцбон, Ери, Ароди жана Арели.

Асирдин балдары: Имна, Ишва, Ишви, Бриа жана алардын карындашы Серах.

Бриадан: Хевер, Малхиил.

Булар Лабан кызы Лияга кызмат кылуу үчүн энчилеп берген Зелфадан көргөн Жакыптын балдары. Баары болуп он алты адам.

Жакыптын Рахила деген аялынан: Жусуп жана Бенжамин.

Жусуп Египеттеги Гелиополис деген шаардагы диний кызматкер Потифардын кызы Асенафадан көргөн балдарынын аты: Манас менен Ефрем.

Бенжаминдин балдары: Бела, Бехер, Ашбел, Гера, Нааман, Эхи, Рош, Муппим, Хуппим, Ард.

Булар Жакыптын Рахилден көргөн балдары. Бардыгы болуп он төрт киши.

Дандан: Хушим.

Неффалимден: Яхсеил, Гуни, Ясер, Шиллем.

Булар Лабан кызы Рахилге берген ВКудайдан көргөн Жакыптын балдары. Баары болуп 7 киши.

Аялдарынан сырткары Жакыптын Египетке келген уул-кыздарынын жалпы саны алтымыш алты.

Египетте Жусуп эки ууддуу болду. Египетке келген Жакыптын бүт үй-бүлөсүнүн саны жетимиш адам эле.

Жусуптун кеңеши
(46:28-34)

Гесемге барчу жолду көрсөтүп берсин деп, Жакып Яхудду алдын ала Жусупка жиберди. Ошентип, баары Гесемге да жетип калышты. Жусуп өзүнүн арабасын

даярдап, атасын Гесемден тосуп чыкты. Көрүп, мойнуна асылып, шолоктоп ыйлады. Исраил Жусупка: "Тирүү экенсиң, жүзүңдү көзүм көрдү, эми өлсөм мейли", — деди. "Мен барып фараонго айтайын, — деди Жусуп атасына жана анын бүт үй-бүлөсүнө, — Кананда жашаган бир туугандарым жана атамдын бүт үй-бүлөсү мага келишти. Алар чабандар, бүт малын айдай келишиптир дейин. Эгер ал силерди чакырып, кесибиңер тууралуу сурап кала турган болсо: "Биз, кулдарыңыз, ата-бабаларыбыз сыяктуу эле бармактайыбыздан тартып мал баккан адамдарбыз", — дегиле. Ошондо силерди Гесемге жайгаштырат, анткени египеттиктер үчүн чабан аттуунун баары пас, жийиркеничтүү эсептелет".

Жакыптын фараонго батасын бериши
(47:1-11)

Жусуп фараонго келип: "Атам менен бир туугандарым Канандан колунда болгон бардык малын айдап келип калышты, азыр Гесемде", — деп кабарлады. Анан бир туугандарынан бешөөн алып, фараондун алдына алып келди. Фараон алардан:

— Кесибиңер эмне? — деп сурады.

- Биз, кулдарыңыз, ата-бабаларыбыз сыяктуу эле чабан болобуз, — деп жооп беришти алар, - Кананда катуу жут болуп, малыбызга от жок болгондугунан ушул жерде жашай туралы деп келдик. Кулдарыңызга Гесемде жашаганга урусаат бериңиз. Фараон Жусупка карап:

— Атаң менен бир туугандарың сага келишти, Египет жери сенин колунда, аларды эң мыкты жерине жайгаштыр. Гесемде жашаганга уруксаат бер. Эгер арасында жөндөмдүүлөрүн билсең менин малыма көзөмөлчү кылып кой, — деди.

Жусуп атасын алып келип, фараон менен тааныштырды. Жакып фараонго батасын берди.

— Канчага келдиңиз? — деп сурады фараон андан. Жакып:

— Жүз отуз жыл жер кезип жүрөм. Аз жашап, көп кыйынчылыктарды көрдүм, ата-бабаларымдын курагына жетпедим, — деди да фараонго батасын берип, андан чыгып кетти.

Ошентип Жусуп атасы менен бир туугандарын Египетке жайгаштырып, фараондун буйругуна жараша Египеттин эң мыкты жери — Раамсес аймагынан энчи бөлүп берди. Атасын, бир туугандарын, атасынын бүт үй-бүлөсүн керектөөсүнө жараша үзбөй азык менен камсыздап турду.

Ачарчылык
(47:13-26)

Бүт жер бетинде дан-азык калбай, ачарчылык абдан күчөдү, Египет жери да, Кanan жери да каатчылыктан кабыргасы кайышты. Жусуп дан сатып, Египет менен Кananдын бардык акчасын баарын жыйнап алды да фараон жашаган хансарайга алып кирди. Египетте да, Кananда да акча калбады. Ошондо бүткүл египет эли Жусупка келишип:

— Бизге азык бер, көз алдыңда өлгөнүбүздөн не пайда, акчабыз болсо түгөндү, — дешти. Жусуп:

— Акчаңар түгөнсө малыңарды айдап келгиле, данды малыңарга алмаштырам, — деп жооп берди. Ошентип алар эми малдарын айдап келип жатышты. Жусуп бир жыл бою жылкыларына, майда малына, кара малына, эшектерине дан алмаштырып, аларды камсыз кылып турду. Эми аларда мал да калбады. Ошондо тигилер дагы келишип:

— Таксыр, ачыгын айтсак, акчабыз калбады, бүт малыбыз да сизге өттү. Тулку боюбуз менен менчик жерибизден башка эч нерсебиз калбады. Көз алдыңызда өзүбүз да, жерибиз да куураганынан не пайда? Жерибиз менен кошо өзүбүздү дан-азыкка сатып алыңыз да бизге урук бериңиз. Ачкадан өлүп, египет жери каңгырап ээн калгандан көрө жерибиз менен бирге фараонго кул бололу, — дешти. Ошондо Жусуп бүткүл Египет жерин фараон үчүн сатып алды. Ачарчылыктан жабыркаган египеттиктер жерлеринин баарын сатышты. Жердин баары фараондун карамагына өттү. Египеттин бүт элин Жусуп кул кылды. Диний кызматкерлердин гана жерине тийген жок, анткени аларга фараондон жер бөлүнүп, ошондон азыктанышчу. Ошол себептен алар жерлерин сатышкан жок. Анан Жусуп элге айтты:

— Мен өзүңөрдү да, жериңерди да фараонго сатып бердим. Мына урук, алгыла, сепкиле. Оргонуңарда түшүмдүн бештен бир бөлүгүн фараонго бересиңер да калганын уруктукка, бала-чакаңарга жана башка үйүңөрдө жашагандарга сарптагыла.

— Таксыр, сиз бизди сактап калдыңыз, сиздин ырайымыңызга ээ бололу, а фараонго кул бололу, — деди эл.

Ошентип, Жусуп Египет жеринде түшүмдүн бештен бирин фараонго бериш керек деген мыйзам киргизди. (Ал мыйзам ушул китеп жазылып жаткан убакта да иштеп турган). Бул мыйзам диний кызматкерлердин гана жерине тиешеси жок эле, анткени алардын жери фараонго сатылган эмес.

Жакыптыр керээзи
(47:27-31)

Исраил Гесемде өмүр сүрүп, ээлик кылып, бала-чакасы өсүп-өнүп абдан көбөйүп кетти.

Жакып Египетте он жети жыл жашады. Жүз кырк жети жашка келди. О дүйнө кетер маалы жакындап калганын сезгенде уулу Жусупту чакырып алып, ага мындай деди:

— Көңүлүңдөн орун тапкан болсом, колуңду тиземе коюп, ырайым этип, ишеним көрсөтүп, сөөгүмдү Египетке койбоймун деп ант бер. Ата-бабаларымдын жанына жатайын. Бул жактан алып чыгып, ошолордун мүрзөсүнө көм, — деди. Жусуп:

— Айтканыңыздай кылам, — деди. Ошондо Жакып:

— Ант бер, — деди. Жусуп ант берди. Ошондо Исраил төшөгүнүн баш жагына туруп, баласы Жусупка таазим кылды.

Жакыптын Ефрем менен Манаска батасын бериши
(48:1-22)

Бир күнү Жусупка атасынын ооруп жатканы тууралуу кабар жеткирилди. Жусуп эки баласы Манас менен Ефремди алып, атасынын алдына жөнөдү. "Уулуңуз Жусуп келе жатат" деген кабарды уккан Жакып, күчүн жыйнап, төшөгүнө олтурду. Жусуп келгенде ага мындай деди:

— Кудуреттүү Кудай Канан жергесиндеги Лузда көзүмө көрүнүп, батасын берген. Анан айткан: "Мен сенин укум-тукумуңду абдан көп кылам, көптөгөн элдерди чыгарам, сен өлгөндө ушул жерди урпактарыңа түбөлүккө мураска берем. Азыр болсо Египетке сага келгенге чейинки төрөлгөн эки балаң меники болот. Рубим менен Ысман сыяктуу эле Ефрем менен Манас меники болушат. Кийинки балдарың сага калат, өз энчисине алыша турган жерде бир туугандарынын аттарынын алдында аталышат... Рахила Месопотамиядан келе жатканымда Ефрафага бир аз жетпей жолдо көз жумган болчу. Сөөгүн ошол жерге койгом. (Ефрафа азыр Бетлехем деп аталат).

Исраил Жусуптун балдарын көрүп:

— Булар кимдер? — деп сурады. Жусуп:

— Менин балдарым, Кудай мага ушул жерден ушуларды берди, — деп жооп берди.

— Бери алып келчи, батамды берейин, — деди Жакып. Карылыктан көзү начарлап, даана көрө албай калган эле. Жусуп балдарын алып келгенде, Жакып алардын бетинен сүйүп, кучагына кысты. "Сенин өзүңдүн жүзүңдү көргөндөн түңүлүп калган элем, Кудай мага балдарыңды да көрсөтүп олтурат" деди ал. Жусуп атасынын тизесинде олтурган балдарын алып, жерге жете баштарын ийип таазим кылды. Анан эки баласын тең жетелеп, Ефремди Исраилдин сол колуна туштап оң колунан алып, ал эми Манасты болсо оң колуна туштап, сол колунан алып, атасына жакын алып келди. Бирок Исраил оң колун созуп, кичүүсү болгонуна карабай Ефремдин башына, ал эми сол колун Манастын башына койду. Манас Жусуптун тун баласы экенине карабай атайын ушундай кылды. Анан Жусупка карап туруп, мындай деп бата тиледи:

— Аталарым Ибрайым менен Исхак сыйынган, ушул убакка, ушул күнгө чейин мени кайтарып, багып келген Кудай, башымды ар кандай жамандыктан куткаруучу Периште ушул балдарга батасын берсин. Менин жана менин ата-бабаларым Ибрайым менен Исхактын аттары менен аталышсын. Жер бетинде өркөнү өсүп, көбөйүшсүн.

Жусуп атасы оң колун Ефремге койгонун көрүп, капа болду. Ефремдин башынан Манастыкына которуп коюу үчүн атасынын колун кармап:

— Ата, мындай эмес, тун балам мунусу, оң колуңузду ушунун башына коюңуз, — деди. Бирок атасы:

— Билем, уулум, билем. Андан да улуу эл жаралат, бирок кичүүсү андан улуурак болот, кичүүсүнүн урпактарынан көп сандаган эл чыгат, — деп макул болбоду. Ошентип ошол күнү аларга батасын берди:

— Исраил сенин атыңан: "Кудай Ефрем менен Манаска берген батасын сага берсин!" деп бата берет. Ошентип ал Ефремди Манастан өйдө койду. Эми мына мен о дүйнөгө аттанганы турам, силерге Кудай жар болуп, ата-бабаларыңардын жерине кайра алып барат. Мен сага бир туугандарыңдан өзгөчөлөп, Аморрейлерден согушуп жатып, тартып алган кыркалуу жерди энчине кошуп берем.

*Жакыптын балдарына берген пайгамбардык батасы
(49:1-28)*

"Чогулуп келип, уккула менин сөзүмдү,

Баяндайын алдыда жаткан күндөрдү.

Жакыптан чыккан чүрпөлөр кулак салгыла,

Атакеңер Исрайыл айтар сөздөрдү.
Туңгучум Рубим — кайратымдын башаты,
Күч-кубатым, эң биринчи дүрмөтүм,
Кадырымдын, дарманымдын чокусу.
Кумарландың кирген суудай ортуштап,
Бирок эми жарыбайсың эч качан.
Анткени сен ала жипти атгадың,
Өз атаңдын ак төшөгүн булгадың.
Ысман, Левий жатындаш бир туугандар,
Кылычтарын зөөкүрлүккө жуугандар.
Катышпаймын курган кеңешиңерге,
Кадыр-баркым кетирбеймин силерге.
Туталанып, канкорлукка бардыңар,
Алжаңдашып, курмандыкка чалдыңар.
Каргыш тийсин ачууңарга силердин
Кыжырыңар келгенде таш боорсуңар.
Каргыш тийсин каарыңарга силердин,
Тутансаңар ченемсиз зөөкүрсүңөр.
Мен силерди туш-тарапка таратам,
Исраилдин ичинен чачыратам.
Яхуд сени боордошторуң ардактайт*,
Кастарыңды алкымынан аласың,
Агайындын урмат-сыйын татасың.

Уудан келген жаш арстаным — Яхудум!

Ким даап сени тургуза алат ордуңдан?

Эгедериң, дүйнө жүзү баш ийчү,

Чыныгы Хан бул дүйнөгө келгиче,

Хан таягы сенин колуңан түшпөйт,

Уругуңан өкүмдарлар үзүлбөйт.

Жүзүмзарга коделегин аркандап,

Шиңгилине эшегинди байлайсың.

Кийимиңди шарабына жубасың,

Чапаныңды ширесине чылайсың.

Жылт-жылт этет сенин көзүң шараптан,

Сүтгөн тишиң аппак болуп кашкаят.

А Завулон деңиз жээгин мекендейт,

Кемелерге баш калкалаар жай болот,

Ээлегени Сидонго чейин созулат.

Чымыр эшек сыяктанган Иссахар,

Жүктөн чарчап, жатып алат турбастан,

Жаткан жайы жакшы экенин көргөндө,

Ошол жердин жагымдуусун билгенде,

Жүк артууга тосуп берет далысын,

Макул болот кулдай иштеп бергенге.

Дан өзүнүн уруусуна баш болот.

Оролуп, жылан сымал жатып алып,

Жолдон өткөн атты туякка чагат,
Чабандесин чалкасынан кулатат.
Оо Теңир өзүң сактайгөр.
Топурап келип, Гадка* чабуул жасашат,
Бирок кайра кутулууга шашышат.
Ашыр жери — берекелүү, семиз жер,
Падышага эчен түрдүү даам берер.
Маңкайган ак маралдайсың Неффалим,
Так өзүңдөй улактарды төрөйсүң.
Түшүмү мол жүзүм сабак — бул Жусуп,
Бутактары дубалды ороп, салаңдап,
Суу боюнда өсүп турат жайкалып.
Эчен ирет, жебелерин агытып,
Жаа тарткандар түзүк эле касташты.
Бирок жаасы ийилбеди Жусуптун,
Булчуңдары кубатынан тайбады.
Анткени аны Кудай өзү колдоду.
Жолдош болду Исраилдин Чабаны,
Опол тоосу, таянаары, кубаты,
Атакеңдин караан кылган Кудайы.
Ошол сага жардам берсин ылайым,
Кудуреттүү сага берсин батасын,
Көктөн сага берекесин жаадырсын,

Жер астынан ырыскысын аттырсын,

Сүт берсин да төл берсин.

Карт тоолордун баталарынан ашкан,

Түбөлүктүү дөбөлөрдүкүн баскан,

Ыраа кылсын атакеңдин батасын.

Башыңа консун түбөлүк ушул баталар.

Бир туугандар арасынан Тандалган,

Баш-аягың ак батага маарысын.

Бенжамин — жырткыч карышкыр,

Тытмаласа тоногонун таң эртең,

Бөлүштүрөт олжосун кеч киргенде."

Исраилдин он эки уруу урпактары ушулар. Аларга атасы ушуларды айтты. Айтып, батасын берди, бергенде да ар бирине өзгөчө, өзүнө тиешелүү батасын берди.

Жакыптын керээзи жана дүйнөдөн кайтышы
(49:1-29)

Андан соң мындай керээзин айтты: "Мен ата-бабам кеткен жакка жөнөгөнү турам. Сөөгүмдү хеттик Ефрондун тааласындагы үңкүргө, ата-бабаларымдын жанына койгула. Ал үңкүр Канан жериндеги Мамреге кире беришинде жайгашкан, Махпелдин талаасында. Аны Ибрайым сөөк коюу үчүн атайын хеттик Ефрондон талаасы менен кошо сатып алган. Ибрайым менен анын аялы Сарраны да, Исхак менен анын аялы Рабиганы да ошол жерге коюшкан. Так ошперге эле мен Лияны көмгөм. Бул талаа үңкүрү менен кошо хеттиктерден сатып алынган."

Жакып уулдарына керээзин айтып бүтүп, төшөгүнө бутун сунуп, жатты да, о дүйнө кетти.

Жакыптын сөөгүн коюу
(50:1-14)

Жусуп атасынын бетин бетине кысып, ыйлап жатты, өөп жатты. Анан өзүнүн кызматчылары — дарыгерлерлерге атасынын сөөгүн мумиялоого буюрду. Дарыгерлер айтканын аткарууга киришишти. Арадан кырк күн өтү. (Мумиялаганга ушунча күн керек.) Египеттиктер аны жетимиш күн бою жоктоп ыйлап, аза күтүштү. Ушул күндөр аяктаганда Жусуп хан сарайдын кызматчыларына айтты:

— Эгерде мен көңүлүнөрдөн орун алган болсом, анда фараонго атам менден ант алып, калтырган керээзин айтып бергиле. (Жусуп мындай деди дегиле:) "Атам: "Мен о дүйнө кеткени турам, сөөгүмдү Канандагы өзүмө арнап казган мүрзөгө апарып көм", — деген. Эми болсо барып, атамдын сөөгүн коюп келгенге уруксат этиңиз". (Жусуптун айтканын фараонго жеткиришти.) Ошондо фараон:

— Атаңа берген антың боюнча барып, сөөгүн коюп кел, — деди. Уруксат алган соң Жусуп, жолго чыкты. Аны менен фараондун бардык кызматчылары, хан сарайдагы, бүткүл Египеттеги аксакалдар кошо чыгышты. Ошондой эле Жусуптун бүт үй-бүлөсү, бир туугандары, атасынын үй-бүлөсү да кошулду. Бала-чакасы менен малын гана Гесемге калтырышты. Арабалар менен атчандар да чыгышып, ээрчиген эл өзүнчө эле бир чоң топ болду. Иордан дарыясынын боюндагы Горенгаатадага жеткенде чуруу-чуу түшүп, өкүрүп ыйлашты. Жусуп атасын жоктоп ыйлап, жети күн аза күтү. Канандыктар, ошол жердин жашоочулары, өкүрүктү угуп: "Бул египеттиктер өтө катуу ыйлап, аза күтүп жатышат!" — дешти. Ошондон улам Иордандын боюнда жайгашкан ошол жер "Египеттиктердин ыйы" аталып калган.

Жакыптын балдары атасынын осуятын аткарышты: сөөгүн Кананга алып барып, Мамренин жанында жайгашкан Махпелдин талаасындагы үңкүргө коюшту. Бул үңкүрдү Ибрайым хеттик Ефрондон мүрзө кылуу үчүн сатып алган. Жусуп атасын көмүүгө кошо чыккандардын баары менен бирге Египетке кайра келди.

Жусуптун бир туугандарына көрсөткөн ырайымы
(50:15-21)

Атасы өлгөндөн кийин Жусуптун бир туугандары: "Жусуп, бизди жек көрүп, кылган жамандыктарыбыз үчүн өч алгысы келсе эмне кылдык?" — деп кабатырлана башташты. Жусупка киши жиберип мындай деп айттырышты:

— Атабыз өлөөр алдында бизге: "агаларың сага жамандык кылышкан, бирок сен аларды айып-кинесин кечир", — деп Жусупка айтып койгула деген. Азыр биз сенден атаңдын Кудайынын куддарынын айыбын кечир, деп кайрылып олтурабыз.

Муну укканда Жусуп өксүп ыйлады. Бир туугандары өздөрү да келип:

— Кулуң бололу, — деп алдына жыгылышты. Жусуп:

— Коркпогула, мен Кудайдан корккон адаммын. Мага жамандык кылгыңар келди эле, бирок Кудай аны жакшылыкка айлантып жиберди. Азыр өзүңөр көрүп тургандай көп сандаган адамдардын өмүрүн сактап калуу үчүн ал ушундай кылыптыр. Ошондуктан коркпогула, мен силердин өзүңөрдү да, бала-чакаңарды да багам, — деди. Ошентип жылуу сөздөрдү айтып, алардын санаасын тынчытты.

Жусуптун дүйнөдөн өтүшү
(50:22-26)

Жусуп урук-туугандары менен Египетте жашап турду. Жүз он жашка келди. Ефремдин чөбөрөсүнө чейин көрдү, ошондой эле Манастын баласы Макирдин балдары да Жусуптун тушунда төрөлүштү. Өлөөрүнө аз калганда бир туугандарына: "Мына, менин да кетээр саатым жакындап калды. Бирок Кудай силерге келип, Ибрайымга, Исхакка жана Жакыпка берем деп ант берген жерге алып чыгат", — деди. Анан Исраилдин балдарына:

— Кудай силерге келет, ошондо менин сөөгүмдү бул жактан алып чыккыла, — деп керээз айтып, убада-антын алды.

Ошентип, Жусуп жүз он жашында көз жумду. Денесин мумиялап, Египеттеги табытка салып коюшту.

The End
Wednesday, March 06, 2002